Katalikų Bažnyčios dvasinio požiūrio į šeimą ir socializacijos proceso dermė Lietuvoje ir mano Kelmėje – tėviškės parapijoje

Kęstutis Ralys

Vytauto Didžiojo universitetas

Esminiai žodžiai: šeima, ugdymas, socializacija, dvasingumas, Bažnyčios mokymas, bendruomenė, parapija.

Įvadas. Socialinio gyvenimo šaltiniai yra žmogaus biosocialine prigimtimi, kultūrine patirtimi, tradicijomis bei kultūrų sąveika pagrįsti socialiniai ištekliai, kuriais mes disponuojame tapdami socialinėmis būtybėmis. Šiuos išteklius jau randame atėję į šį pasaulį. Toliau jau patys visą gyvenimą juos kuriame, papildome ir paliekame po mūsų ateinančioms kartoms.

LR Konstitucijos 38 straipsnis teigia: „*Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę. Santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu. <...> Sutuoktinių teisės šeimoje lygios. Tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti. Vaikų pareiga – gerbti tėvus, globoti juos senatvėje ir tausoti jų palikimą*“[1].

Anot G. Kvieskienės, „*Šeima yra unikali socialinė institucija, nes joje pratęsiama gyvybė, individas tampa tam tikros grupės nariu ir prasideda jo ankstyvoji socializacija šeimoje, vėliau, šeimai padedant, už jos ribų. Dauguma žmonių savo gyvenimą pradeda šeimoje, pastovioje grupėje, kuriai vėliau jie priklausys. Šeima vaikui perduoda pagrindines normas ir vertybes. Šeimos jungiasi į bendruomenes, kurios turi taip pat didelę įtaką vaiko socializacijai*“[2].

Aptardama socialinių institucijų tarpusavio ryšius, G. Kvieskienė išskiria šiuos penkis žmogaus poreikius: giminės pratęsimo poreikį; socialinės tvarkos ir saugumo poreikį; poreikį gauti egzistavimo priemones; poreikį perduoti žinias ir socializuoti augančią kartą; dvasinių, gyvenimo problemų sprendimo poreikį. Juos ji susieja su socialinių institucijų funkcionavimu[3].

Šeimos kaip socialinės institucijos ryšius su kitomis socialinėmis bei dvasinėmis institucijomis matome schemoje.

Iš schemos matome, kad visos su žmogaus raida susijusios institucijos atlieka joms būdingas funkcijas tenkindamos žmogaus socialinius poreikius[4].

Anot G. Kvieskienės, šiuolaikinėse visuomenėse didesnė kasdienio gyvenimo dalis vyksta specializuotose institucijose. Įgūdžių ir vertybių mokoma

Straipsnis „Versmės“ leidyklai įteiktas 2012 09 25, serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokalinių tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2019 04 09, pirmą kartą paskelbtas 2021 01 19 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, ISSN 2029–0799 visatekstėje svetainėje www.llt.lt. Straipsnio kodas elektroniniame serialiniame leidinyje yra LLT:2021-1/4-328/SL.

[1] Lietuvos Respublikos Konstitucija.

[2] Kvieskienė G. *Socializacija ir vaiko gerovė*, Vilnius, 2003, p. 84.

[3] *Ten pat*, p. 62.

[4] Kvieskienė G. *Pozityvioji socializacija*, Vilnius, 2005, p. 84.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

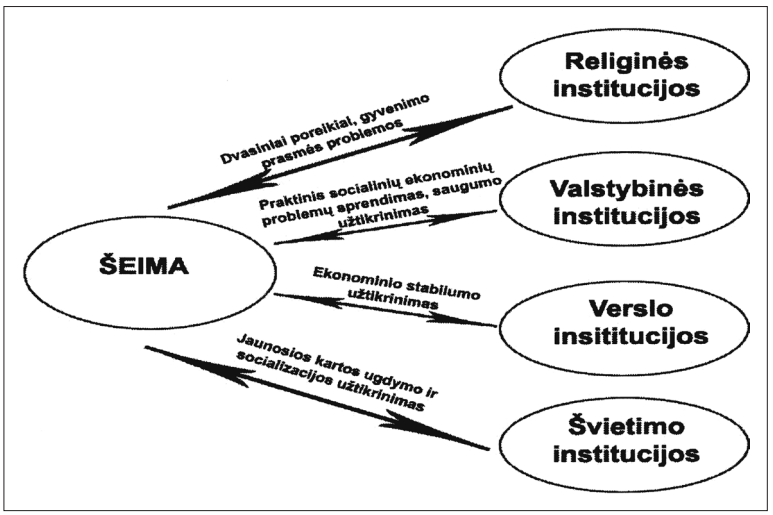

1 pav. Šeimos ryšių su socialinėmis ir dvasinėmis institucijomis schema

šeimose, mokyklose, ekonominis gyvenimas, pasiskirstymas ir mainai vyksta parduotuvėse, įstaigose, gamyklose, turguose ir biržose. Ir nors šiandieninės institucijos yra labiau specializuotos nei anksčiau, jas jungiantys žmonės save priskiria kelioms institucijoms. Visi asmenys tradicinėse visuomenėse dalyvauja šeimos, ekonominiame gyvenime, vaikai jungia šeimas su ugdymo institucijomis, ligos atveju mus gydo medikai, piliečiai moka mokesčius, dalyvauja rinkimuose, simpatizuoja arba aktyviai dalyvauja vienų ar kitų partijų, nevyriausybinių organizacijų veikloje. Taip pat šeima ir mokykla labiausiai padeda vaikams socializuotis. Tačiau socializacijos procese dalyvauja ir kitos institucijos[5].

Šeimos funkcijų realizavimas atskleidžia šeimos narių santykius, moters ir vyro vaidmenų specifiką. Pastariesiems didelę įtaką daro visuomenė ir socialinė kultūrinė aplinka. Vaikams auginti reikia šeimos ūkio, buities, tinkamai sutvarkytos ekonomikos ir t. t.

Šeimoje, ypač Lietuvoje, išryškėja visi prieštaravimai, kuriuos nesunku pastebėti konkrečioje visuomenėje ir tos visuomenės valstybėje. Ir mokslas, ir religija aiškina Pasaulį, kuris supa žmogų. Tik einama skirtingais keliais. Mokslas pasikliauja žmogaus proto galia, jo pagrįstu eksperimentu, matavimu. Religinio pažinimo kelias – nuojautos, intuicijos, persikėlimo už materialios tikrovės (transcendentalizmo) kelias. Pirmasis kelias remiasi pasaulio materialumu ir jo pažinimu, antrasis dėmesį sutelkia į dvasinius reiškinius, į už žmogaus fizinių pojūčių ar net už proto galimybių slypintį pasaulį. Šie skirtingi pažinimo keliai lėmė pagrindinių žmogaus sąmonės formų nesuderinamumą, kurį jau nuo antikos laikų nagrinėja filosofai[6].

Vienas iš efektyviausių kelių, norint gaivinti ganėtinai žemai smukusią žmonių dvasinę dorovinę kultūrą, yra religingumo skatinimas, bažnytinių bendruomenių stiprinimas ir plėtojimas. Pasitelkdama religines bendruomenes, Bažnyčia gali pagelbėti visiems jos nariams, įdiegdama jiems priimtinas vertybes, idealus, elgesio normas, ypač vidinę kontrolę. Bažnyčia, stimuliuodama bendruomeninius santykius, kolektyvinę (bendruomeninę)

[5] Kvieskienė G. *Socializacija ir vaiko gerovė*, Vilnius, 2003, p. 61.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

Kun. doc. dr. Kęstutis Ralys su Tėveliu Jonu Raliu. Vilnius. 2009 m. LEU

Kun. doc. dr. Kęstutis Ralys Vilniaus Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčioje, prie Palaimintojo Vilniaus arkiv. Jurgio Matulaičio paveikslo. 2012 m.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

Prie pirmosios mano pradinės Alma Mater Paprūdžiuose, Kelmės r., su Tėveliu Jonu Raliu, kuris didelį gyvenimo laikotarpį praleido gyvendamas ir dirbdamas šioje mokykloje, ir sesės Zitos dukterimi Kęstute. 2012 m.

sąmonę ir pasąmonę, gali padėti įveikti socialinį susvetimėjimą, žmogaus vienišumą. Ji ugdo ir žmogaus – pasaulio piliečio kultūrą[6].

Straipsnio **tikslas** – atskleisti bažnyčios vaidmenį žmogaus socializacijos procese remiantis edukacinio bažnyčios mokymo apie šeimą pagrindais. Bažnyčios vaidmuo žmogaus socializacijos procese atskleidžiamas analizuojant bažnyčios dokumentus ir mokslinę literatūrą.

Straipsnio **uždaviniai**:

1. Aptarti Bažnyčios socialinį vaidmenį ugdant šeimas.
2. Išanalizuoti Bažnyčios mokymo apie santuoką ir šeimą ugdomąją raišką.

Socializacijos procesas Bažnyčios dvasinio mokymo apie šeimą kontekste. Kadaise religinės bendruomenės sudarė pagrindinę pusiau formalią socialinės organizacijos struktūrą. Tai teigdami galvojame ne tik apie žmonių jungties organizacinę pusę, bet ir apie vertybių, pasaulėžiūros ir dorovinių įsitikinimų pasaulį, turintį didžiulės įtakos žmonių socialiniams ryšiams, santykiams ir sąveikai. Jeigu kalbėsime apie mūsų tautai būdingos religinės bendruomenės gyvenimą – ji remiasi krikščioniškąja morale. Jos pagrindą sudaro Dekalogas – dešimt Dievo įsakymų. Jame nusakytos aukščiausios dvasinės ir dorovinės vertybės, teisingiau būtų sakyti – priesaikai. Per juos bendruomenės nariai turi didesnę galimybę

[6] Grigas R. *Tautos likimas*, Vilnius, 1995.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

įgyvendinti ne tik vienodus visiems privalomus savo ir kitų elgsenos reguliavimo bei vertinimo kriterijus; susiformuoja bendruomenės narių vidinė jungtis, kuri visiems vienodai priimtina.

R. Grigas mano, jei į Dekalogą pažvelgsime iš pasaulietinių pozicijų, turėsime pripažinti, kad jis ugdo žmogaus kaip demokratinės visuomenės humanistiškai orientuoto nario sąmonę. Teiginiui pagrįsti pakanka giliau pažvelgti į Bažnyčios mokymo esmę – Bažnyčia, mokydama ir reikalaudama gerbti savo tėvą ir motiną, kartu užtikrina tautinės kultūros tęstinumą, tramdo egocentriškas aistras ir instinktus. Reikalavimas nekalbėti netiesos kartu skiepija žmonių pasitikėjimą vienas kitu – be jo neįsivaizduojama žmonių sąveika ir dorovinis kryptingumas. Jeigu visuomeninė sąmonė orientuota į krikščioniškos kultūros akcentuojamas vertybes, visuomenėje atsiras daugiau ir galimybių pasipriešinti politikos ar ekonomikos amoralumui, neteisybės ir blogio plitimui[7].

Net ir iš šių negausių teiginių išplaukia išvada, jog Bažnyčia negali nusišalinti nuo politinio bei ekonominio tautos gyvenimo, nespręsti jo keliamų aktualiausių problemų.

Viena iš aktualių nūdienos problemų Bažnyčiai ir visuomenei – šeimos instituto išsaugojimas šiuolaikinio pasaulio **transformacijose** ir jaunosios kartos dvasinės bei dorovinės kultūros ugdymas.

Bažnyčios socialinė doktrina Kompendiumas, paskelbtas 2004 10 25 (toliau tekste – Kompendiumas), išsako požiūrį globalizacijos, tarptautinės finansų sistemos, bendruomenės gyvenimo globalinės ekonomikos aplinkybėmis klausimais. Naujojo dokumento pirmojoje dalyje aptariamas svarbus Bažnyčios misijos ir socialinio gyvenimo santykis. Bažnyčia, skelbdama išganymą, pabrėžia, jog jis pasiekiamas ne tik naujojoje egzistencijoje po mirties, bet kad tai ištisas procesas, vykstantis šiame pasaulyje ekonomikos ir politikos, tarptautinių santykių ir kultūrų dialogo plotmėse[8].

Kristaus rodomas išganymo kelias apima visą žmogų kaip asmenybę su visomis socialinėmis, dvasinėmis ir kūniškomis savybėmis. Išganymas yra pasiekiamas per asmens pašaukimą turėti ryšį su Dievu ir prisiėmimą atsakomybės savo artimo atžvilgiu konkrečiomis istorinėmis aplinkybėmis. Taigi Dievo suteiktas žmogaus orumas ir pareiga skatinti gėrį tarp kitų žmonių taip pat sąlygoja ir išganymu besirūpinančios Bažnyčios paskirtį nenusigręžti nuo socialinių klausimų ir siūlyti autentiškus jų sprendimus. Todėl šiame darbe į Bažnyčią bus žvelgiama kaip į socializacijos institutą, ryškinant pagrindinius jos socialinio vaidmens bruožus šeimos kūrimo, jaunimo rengimo šeimai plotmėje. Pagrindiniai katalikų Bažnyčios teiginiai šeimos santykių sferoje yra šie:

1. šeima – pirmoji natūrali bendruomenė;
2. šeima yra išskirtinai svarbi žmogui;
3. šeima yra svarbi visuomenei;
4. šeimos pagrindas – santuoka;
5. Santuokos sakramentas yra būtinas religinės šeimos santuokai;
6. šeima yra meilės bendruomenė, jungianti šeimos narius;

[7] *Ten pat*, p. 82–83.

[8] Dekretas Apostolicam Actuositatem, II Vatikano visuotinis Susirinkimas, 11 prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

7. šeima privalo saugoti gyvybę;

8. išskirtinis šeimos vaidmuo ugdant vaikus;

9. šeima gina vaiko teises ir orumą;

10. šeimai būdingas solidarumas (tarp šeimos narių ir su kitomis šeimomis bei visuomene);

11. šeima yra ekonominis vienetas;

12. visuomenė tarnauja šeimai, šeima tarnauja visuomenei.

Kiekvieną iš minėtų teiginių kiek plačiau apžvelgsime.

Šeima – pirmoji natūrali bendruomenė. Šeimos svarba ir jos centriškumas žmogaus ir visuomenės atžvilgiu ne kartą pabrėžiama Šventajame Rašte. *„Negera žmogui būti vienam“** (Pr 2, 18). Remiantis tekstais, kuriuose pasakojama apie žmogaus sukūrimą (plg. Pr 1, 26–28; 2, 7–24), paaiškėja, kaip sutuoktiniai Dievo plane sudaro *„pirmutinę asmenų bendruomenę“*[9].

Ieva, kaip ir Adomas, sukuriama žmogumi, kuri papildo Adomą (plg. Pr šv. 2, 18), kad abu taptų *„vienu kūnu“* (Pr 2, 24; plg. Mt 19, 5–6). Tuo pat metu abu dalyvauja gyvybės perdavime, kuris juos paverčia Kūrėjo bendradarbiais: *„Būkite vaisingi ir dauginkitės, pripildykite žemę“* (Pr 1, 28). Šeima Dievo plane pristatoma kaip pirmoji žmogaus ir visuomenės humanizacijos vieta bei gyvybės ir meilės lopšys[10].

Šeimoje žmogus mokosi Viešpaties meilės ir ištikimybės, poreikio atsiliepti į šiuos jausmus (plg. Iš 12, 25–27; 13, 8 ir 14–15; Įst 6, 20–25; 13, 7–11; 1 Sam 3, 13). Šeimoje vaikai išmoksta savo pirmąsias ir svarbiausias praktinės išminties, susijusios su dorybėmis, pamokas (plg. Pat 1, 8–9; 4, 1–4; 6, 20–21; Sir 3, 1–16; 7, 27-28). Dėl to pats Viešpats yra meilės ir ištikimybės garantas santuokiniame gyvenime (plg. Mal 2, 14–15).

Jėzus gimė ir gyveno tikroje šeimoje, pripažindamas visas jos savybes[11].

Jėzus suteikė aukščiausią kilnumą santuokos institucijai, paversdamas ją Naujojo šv. Testamento santuokos sakramentu (plg. Mt 19, 3–9). Laikydamiesi šio naujo požiūrio, sutuoktiniai pajunta santuokos kilnumo pilnatvę ir suvokia šeimą kaip tvirtą santuokos pagrindą.

Bažnyčia, apšviesta spinduliavimo, sklindančio iš Biblijos raštų, šeimą laiko pirmąja natūralia bendruomene, turinčia pirmaeiles ir neatimamas teises, ir iškelia ją į visuomeninio gyvenimo centrą. Šeimą perkelti *„į antraeilį vaidmenį, pašalinant jos teisėtą statusą visuomenėje, reikštų padaryti rimtą žalą autentiškam visuomenės, kaip visumos, vystymuisi“*[12].

Iš tikrųjų šeima yra gimusi iš glaudžios santuokinio gyvenimo ir meilės bendruomenės[13].

Šeimai būdinga pirminė socialinė dimensija, nes ji yra pagrindinė tarpasmeninių santykių vieta, pirminė ir gyvybinė visuomenės ląstelė[14].

Šeima yra dieviškoji institucija, kuri, kaip visos visuomeninės santvarkos prototipas, sudaro žmogaus gyvenimo pamatą.

[9] Pastoracinė konstitucija Gaudium et Spes, *II Vatikano visuotinis Susirinkimas,* 12, 1966. prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[10] Jonas Paulius II. Posinodinis apaštališkasis paraginimas Christifideles Laici, 40 prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[11] Paulius VI, Kalba Nazarete, 1964, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[12] Jonas Paulius II. Laiškas šeimoms Gratissimam Sane, 17, 1994, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[13] Pastoracinė konstitucija Gaudium et Spes, *II Vatikano visuotinis Susirinkimas*, 12, 1966, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[14] Dekretas Apostolicam Actuositatem, *II Vatikano visuotinis Susirinkimas,* 11, 1966, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

Išskirtinė šeimos svarba žmogui. Šeima yra itin svarbi žmogui. Šiame gyvybės ir meilės lopšy gimsta ir auga žmogus; kai vaikas gimsta, visuomenė apdovanojama nauju žmogumi, kuris pačioje gelmėje yra pašauktas bendrai su kitais gyventi ir save kitiems dovanoti[15].

Taigi šeimoje vyro ir moters abipusis pasiaukojimas sukuria tokią gyvenamąją aplinką, kurioje vaikas ugdo savo galimybes, suvokia savo orumą ir pasirengia savo vienintelei ir nepakartojamai paskirčiai[16].

Žmogus, patirdamas įgimtą meilę, kuri sujungia šeimos narius, yra pripažįstamas ir mokosi įsipareigojimų kaip vientisa asmenybė. Pirmoji ir pagrindinė „žmogaus ekologijos“ ląstelė yra šeima, kurioje žmogus susiformuoja pirmąjį ir lemiamą požiūrį į tiesą ir gėrį, kur mokosi mylėti ir priimti kitų meilę, konkrečiai suvokti, ką reiškia būti. Iš tikrųjų šeimos narių įsipareigojimai neapriboti sutarties terminų, bet kyla iš pačios šeimos, pagrįstos neatšaukiama santuokos sutartimi ir duota santykių, kurie joje pasireiškia einant iš kartos į kartą ar įsivaikinant vaikus, sistema.

Šeimos svarba visuomenei. Šeimos – natūralios bendruomenės, kurioje pasireiškia žmogaus visuomeninė prigimtis, indėlis į visuomenės gėrį yra nepaprastas ir nepakeičiamas. Šeima iš tikrųjų yra kilusi iš asmenų bendrystės. Bendrystė yra asmeniškas santykis tarp „aš“ ir „tu“. „Bendruomenė“ šią schemą praplečia „visuomenės“, tai yra „mes“, kryptimi. Šeima, asmenų bendruomenė, yra pirmoji žmonijos „visuomenė“[17].

Visuomenė, kuri remiasi šeimos vertybėmis, yra geriausias garantas prieš nukrypimą į individualizmą ar kolektyvizmą, nes žmogus visada yra šeimos dėmesio centre ne kaip priemonė, bet kaip tikslas. Akivaizdu, kad visų asmenų gėris ir tinkamas visuomenės funkcionavimas glaudžiai susiję su „santuokinės ir šeimos bendruomenės klestėjimu“[18].

Žmogus, neturėdamas tvirtos šeimos, bendruomenės ir tvirtų įsipareigojimų, silpnėja. Šeimoje nuo pirmųjų gyvenimo metų vaikas yra mokomas moralinių vertybių, jam perduodamas religinės bendruomenės dvasinis paveldas ir kultūrinis tautos palikimas. Šeimoje žmogus mokosi socialinių įsipareigojimų ir solidarumo[19].

Reikia pripažinti šeimos pirmumą prieš visuomenę ir valstybę. Iš tikrųjų pati šeima bent jau dėl to, kad atlieka gyvybės perdavimo funkciją, lemia visuomenės ir valstybės egzistavimą. Atsižvelgiant į kitas šeimos funkcijas, kurios naudingos kiekvienam jos nariui, šeima taip pat laiko svarbiomis ir vertina funkcijas, kurias vykdo visuomenė ir valstybė[20].

Šeima turi neliečiamas teises, kurių įteisinimas priklauso ne nuo valstybinio pripažinimo, bet nuo žmogaus prigimties. Taigi ne šeima egzistuoja dėl visuomenės ar savo valstybės, bet visuomenė ir valstybė egzistuoja dėl šeimos.

Kiekvienas socialinis modelis, kuriame numatoma tarnauti žmogaus gėriui, negali nepastebėti šeimos centriš-

[15] Jonas Paulius II. Posinodinis apaštališkasis paraginimas Christifideles Laici, 40, 1989, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[16] Jonas Paulius II. Enciklika Centesimus Annus, 39, 1991, prieriga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[17] *Ten pat*.

[18] *Ten pat*.

[19] Jonas Paulius II, Laiškas šeimoms Gratissimam Sane, 7, 1994, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[20] Pastoracinė konstitucija Gaudium et Spes, *II Vatikano visuotinis Susirinkimas,* 12, 1966, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

kumo ir jos socialinių įsipareigojimų. Dėl sąryšio su šeima visuomenė ir valstybė rimtai įsipareigoja laikytis subsidiarumo principo. Remdamosi šiuo principu, valstybinės institucijos negali atimti iš šeimos užduočių, kurias ji gali gerai atlikti pati arba laisvai kartu su kitomis šeimomis. Kita vertus, tos pačios institucijos įsipareigoja palaikyti šeimą, garantuodamos, kad ji gaus visą reikiamą paramą tinkamai atlikti savo pareigas[21].

Šeimos pagrindas – santuoka. Šeimos pagrindas yra laisvas vyro ir moters pasirinkimas sudaryti santuoką, atsižvelgiant į šios institucijos, kuri priklauso ne nuo žmogaus, bet nuo paties Dievo, reikšmę ir vertybes: „*Dėl sutuoktinių, palikuonių ir visuomenės gerovės ši šventas ryšys jau nebepriklauso nuo žmogaus valios, nes pats Dievas yra įkūręs santuoką su įvairiomis jos vertybėmis ir tikslais*“[22].

Taigi santuokos institucija – glaudi santuokinio gyvenimo ir meilės bendruomenė, įsteigta Kūrėjo ir apdovanota savais įstatymais nėra žmonių papročių ar įstatyminių įsakymų pasekmė, bet jai stabilumą suteikia Dievo patvarkymai[23].

Santuoka – institucija, kuri, net visuomenės akimis žiūrint, yra kilusi iš žmogiško veiksmo, kuriuo sutuoktiniai atiduoda save vienas kitam ir vienas kitą priima, pagrįsta santuokinės meilės prigimtimi. Santuokinė meilė, kaip vienintelė ir išskirtinė vieno asmens dovana kitam, yra galutinio įsipareigojimo, išreikšto abipusiu, neatšaukiamu ir atviru sutikimu, priežastis. Šis įsipareigojimas reiškia, kad šeimos narių santykiai taip pat pasižymi teisingumu, vadinasi, ir pagarba abipusėms teisėms ir pareigoms.

Jokia valdžia negali panaikinti prigimtinės teisės į santuoką arba pakeisti jos bruožų ir tikslo. Santuoka iš tikrųjų yra apdovanota esminėmis, įgimtomis ir pastoviomis savybėmis. Nepaisant daugybės pokyčių, kurie įvyko amžiams bėgant skirtingose kultūrose, socialinėse struktūrose bei dvasinėse sanklodose, kiekvienoje kultūroje egzistuoja tam tikra santuokinio ryšio didybė, nors ne visur vienodai aiškiai ji yra matoma[24].

Šios institucijos orumas turi būti gerbiamas tarp santuokai būdingų savybių ir turi būti saugomas nuo bet kokio mėginimo jam pakenkti. Visuomenė negali laisvai leisti įstatymų, susijusių su santuokos ryšiu, kuris įtvirtina dviejų sutuoktinių abipusį pasižadėjimą būti ištikimiems, padėti ir pripažinti vaikus, bet jai yra leidžiama tvarkyti civilinius santuokos padarinius.

Esminiai santuokos elementai yra: visuotinumas, pagal kurį sutuoktiniai abipusiškai ir galutinai atsiduoda vienas kitam kūnu ir siela; vienumas, kuris paverčia juos vienu kūnu (Pr 2, 24); nesuardomumas bei ištikimybė, kurių reikalauja galutinis abipusis atsidavimas; vaisingumas, kuriam natūraliai pasirengiama[25].

Dieviškojo santuokos plano, suvokiamo žmogaus protu, nepaisant sunkumų, kylančių dėl širdies kietumo (plg. Mt 19, 8; Mk 10, 5), negalima

[21] Katalikų Bažnyčios katekizmas, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[22] Šeimos teisių chartija, Preambulė, D–E, Vatikanas, 1983, p. 6, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[23] Jonas Paulius II, Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 45, 1982, p. 136–137, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Pastoracinė Konstitucija Gaudium et Spes, *II Vatikano visuotinis Susirinkimas, 12,* 1966, p. 1067–1068, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[24] *Ten pat*.

[25] Katalikų Bažnyčios katekizmas, 1639, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

įvertinti remiantis tik de facto elgesiu ir konkrečiomis skirtingomis situacijomis. Šį Dievo planą radikaliai atmeta poligamija, nes paneigia vienodą garbingumą vyro ir moters, atsiduodančių vienas kitam iš tikros, kartu vienintelės ir išskirtinės meilės[26].

Savo objektyvia tiesa santuoka yra skirta gimdyti vaikus ir juos auklėti. Iš tikrųjų santuoka suteikia gyvenimo pilnatvę tam tikram savęs dovanojimui, kurio vaisiai yra vaikai, kurie yra dovana tėvams, šeimai ir visuomenei[27].

Vis dėlto santuoka buvo įsteigta ne vien dėl vaikų gimdymo. Jos nesuardomumas ir vertė bendruomenėje išlieka net ir kai sutuoktiniai negali susilaukti vaikų. Šiuo atveju jie gali parodyti didžiadvasiškumą įsivaikindami beglobius vaikus arba atsidavę tarnaudami artimui[28].

Santuokos sakramentas – būtinas. Pagal Kristaus nustatymą pakrikštytieji gyvena įgimtą žmogiškos santuokos tikrovę antgamtinio santuokos sakramento, kuris yra Dievo malonės ženklas ir įrankis, pavidalu. Santuokos sutarties tema, kaip reikšminga meilės bendrystės tarp Dievo ir žmogaus išraiška ir kaip simbolinis raktas, siekiant suvokti skirtingus didžiojo susitarimo tarp Dievo ir jo tautos etapus, kartojasi visoje išganymo istorijoje[29].

Dievas, atskleisdamas savo meilės planą, įteikia žmonijai dovaną savo Sūnuje, Jėzuje Kristuje, Sužadėtinyje, kuris myli žmoniją ir, vienydamas ją savyje, pasiaukoja kaip jos Išganytojas. Skelbdamas pradinę tiesą apie santuoką, tiesą apie „pradžią“ (plg. Pr 2, 24; Mt 19, 5), Dievas suminkština žmogaus širdį ir išmoko jį visada laikytis tos tiesos. Santuokos šventumas kyla iš sutuoktinių Kristaus meilės Bažnyčiai. Ši Kristaus meilė aiškiai pasireiškia per jo pasiaukojimą ant kryžiaus. Per šio sakramento malonę sutuoktinių meilė tampa Kristaus meilės Bažnyčiai atvaizdu. Santuoka, kaip sakramentas, yra vyro ir moters įsipareigojimas meilei[30].

Santuokos sakramentas apima visą humaniškos santuokinės meilės realybę su visu tuo, kas joje glūdi, *„įpareigoja ir moko krikščionis sutuoktinius ir tėvus tokio gyvenimo, kuris atitinka pasauliečių pašaukimą, taigi jiems tenka rūpintis laikinaisiais dalykais ir, tvarkant juos pagal Dievo valią, ieškoti Dievo karalystės*[31].

Krikščioniška šeima, suvienyta su Bažnyčia per Santuokos sakramentą, kuris paverčia ją *„namų Bažnyčia“*, arba *„mažąja Bažnyčia“*, yra pašaukta, kad būtų pasauliui vienybės ženklas ir taip atliktų savo pranašišką vaidmenį liudydama Karalystę ir Kristaus ramybę, kurios siekia visas pasaulis[32].

Santuokinė meilė, kylanti iš Kristaus meilės ir pasiūlyta priimant Santuokos sakramentą, padaro krikščionis sutuoktinius naujo socialinio sąmoningumo, įkvėpto Evangelijos ir Velykų paslapties, liudininkais. Sakramentinė malonė nuolat apvalo, stiprina ir iškelia jų prigimtinę meilę. Taip krikščionys sutuoktiniai ne tik teikia vienas kitam abipusę pagalbą kelyje į šventumą, bet kartu yra Kristaus meilės pasaulyje

[26] *Ten pat*.

[27] Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 13, 1982, p. 93–96, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[28] Pastoracinė Konstitucija Gaudium et Spes, *II Vatikano visuotinis Susirinkimas, 12,* 1966, p. 1067–1069, 1070–1072, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[29] *Ten pat*.

[30] Jonas Paulius II, Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 12, 1982, p. 93, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[31] *Ten pat*, p. 93–94.

[32] Pastoracinė Konstitucija Gaudium et Spes, *II Vatikano visuotinis Susirinkimas, 12,* 1966, p. 1067–1069, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

ženklas ir įrankis. Santuokiniu gyvenimu jie yra pašaukti liudyti ir skelbti religinę santuokos reikšmę, kurią šiuolaikinė visuomenė vis sunkiau suvokia, ypač dėl to, kad ji pritaria reliatyvistinėms prigimtinio santuokos pamato tendencijoms.

Šeima yra meilės bendruomenė, jungianti šeimos narius. Šeima yra kaip vieta, kur iškyla bendruomenė. Tokia bendruomenė reikalinga visuomenei, Bažnyčiai, tampa vis labiau individualistinė. Šeima yra vieta, kur dėl begalinės meilės, kuri yra svarbiausia žmogiškosios patirties dimensija ir kuri, kad būtų pažinta, šeimoje užima privilegijuotą vietą, bendruomenė tobulėja[33].

„Meilė leidžia žmogui realizuoti save nesavanaudiškai atsiduodant. Mylėti – reiškia priimti ir duoti tai, ko negalima nei pirkti, nei parduoti, ką galima vien tik laisvai vienas kitam dovanoti“[34].

Meilės, esminės realybės santuokai apibrėžti, ir šeimos dėka kiekvieno asmens – vyro ar moters – orumas yra pripažįstamas, priimamas ir gerbiamas. Iš meilės kyla santykiai, pagrįsti nesuinteresuotumu, kuris saugo ir stiprina visų ir kiekvieno asmeninį taurumą kaip vienintelį vertingumo pagrindą, nuoširdų atvirumą, palankumą ir dialogą, nesuinteresuotą pasirengimą patarnauti, didžiadvasį tarnavimą ir tvirtą solidarumą[35].

Taip gyvenančios šeimos egzistavimas atskleidžia visuomenės, kuri didžiąja dalimi yra pagrįsta efektyvumu ir funkcionalumu, nesėkmes ir prieštaravimus. Kasdien kurdama tarpasmeninių – tiek vidinių, tiek išorinių – santykių tinklą, šeima yra pirmoji ir nepakeičiama visuomeninio gyvenimo mokykla, pavyzdys ir akstinas užmegzti platesnius visuomeninius kontaktus, pradėti dialogą pagarbos, teisingumo ir meilės dvasia[36].

Meilė taip pat išreiškiama dideliu dėmesiu senyviems žmonėms, kurie gyvena šeimose – jų buvimas gali tapti labai vertingas. Pagyvenę žmonės yra ryšio tarp kartų pavyzdys, šeimos ir visos visuomenės gerovės šaltinis. Jie ne tik parodo, kad yra tokių gyvenimo aspektų – žmogiškos, kultūrinės, moralinės ir socialinės vertybės, – kurių negalima vertinti pagal ekonominį efektyvumą, bet taip pat gali būti naudingi darbovietėse atlikdami vadovaujamą darbą. Trumpai tariant, svarbu ne tik ką nors padaryti dėl vyresnių žmonių, bet ir realiai juos pripažinti bendrais projektų partneriais – mąstymo, dialogo ir veiksmų lygiu[37].

Šventajame Rašte teigiama, kad *„ir žiloje senatvėje jie neša vaisių“* (Ps 92, 15). Pagyvenę žmonės yra ir svarbi gyvenimo mokykla, gebanti perduoti vertybes ir tradicijas, skatinti jaunosios kartos augimą, kuri taip mokosi siekti ne tik savo, bet ir kitų gėrio. Jeigu senyvi žmonės patenka į situacijas, kuriose jie kenčia ar tampa nuo ko nors priklausomi, jiems reikia ne tik sveikatos priežiūros paslaugų ir atitinkamos pagalbos, bet pirmiausia juos reikia gydyti su meile.

Žmogus yra sukurtas meilei ir negali gyventi be meilės. Kai meilė pasireiškia kaip visiškas savęs dovanojimas kitam, papildant vienam kitą, ji negali būti siejama tik su jausmais,

[33] Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 12, 1982, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[34] Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 12, 1982, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[35] *Ten pat*, p. 100–101.

[36] Jonas Paulius II. Laiškas šeimoms Gratissimam Sane, 11, 1994, p. 883, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[37] Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 43, 1982, p. 134, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

juo labiau negali būti laikoma tik seksualine išraiška[18]. Visuomenėje, kur meilės ir seksualumo patyrimas vis labiau laikomas reliatyviu ir trivialiu, išaukštinant jos trumpalaikiškumą ir užtemdant jos esmines vertybes, reikia daug skubiau nei bet kada skelbti ir liudyti, kad santuokinės meilės ir seksualumo tiesa egzistuoja ten, kur yra visiškas savęs dovanojimas vienas kitam kartu su vieningumu ir ištikimybe[38].

Ši tiesa – džiaugsmo, vilties ir gyvybės šaltinis – lieka tol nesuprantama ir nepasiekiama, kol žmonės užsidarę tarp reliatyvizmo ir skepticizmo.

Bažnyčia, susidūrusi su teorijomis, laikančiomis lyties tapatumą tik sąveikos tarp bendruomenės ir individo kultūriniu ir socialiniu produktu, nepriklausančiu nuo asmens seksualinio tapatumo nepaisant tikrosios seksualumo reikšmės, nepavargsta kartoti savo mokymo: *„Kiekvienas žmogus – ar jis būtų vyras, ar moteris – turi pripažinti savo seksualinį tapatumą ir su juo sutikti. Fiziniai, moraliniai ir dvasiniai jų skirtumai ir vienas kito papildymas yra skirti santuokos labui ir šeimos gyvenimui praturtinti. Abiejų sutuoktinių ir visuomenės darna iš dalies priklauso nuo to, kaip vyras ir moteris vienas kitą papildo, kiek yra vienas kito reikalingi ir atrama vienas kitam“*[39].

Žvelgiant iš šios perspektyvos, veikiančioji teisė turi būtinai atitikti prigimtinę teisę, pagal kurią seksualinis tapatumas yra būtinas, nes jis yra pagrindinė sąlyga santuokai sudaryti.

Santuokinės meilės prigimtis reikalauja sutuoktinių santykių stabilumo ir jų neišardomumo. Nesant šių bruožų, išskirtinės ir vienintelės meilės santykiai, būdingi santuokos ryšiui, pastatomi į pavojų, sukeliant didžiulį skausmą vaikams ir neigiamą atgarsį visuomenėje.

Santuokinės sąjungos stabilumas ir neišardomumas neturi būti patikėtas tik atskiriems asmenims, kurie ketina ir stengiasi susituokti. Atsakomybė saugoti ir aukštinti šeimą kaip svarbiausią natūralią instituciją, konkrečiai atsižvelgiant į jos esminius bruožus, tenka visai visuomenei. Būtinybė suteikti santuokai institucijos vaidmenį, grindžiant tai socialiai ir teisiškai pripažįstamu valstybiniu dokumentu, kyla iš pagrindinių socialinės prigimties reikalavimų.

Ištuokos įtraukimas į civilinius įstatymus pakurstė reliatyvistinę santuokos ryšio viziją ir yra plačiai skelbiamas, nes jis tampa tikra socialine žaizda. Sutuoktiniai, kurie saugo ir ugdo santuokos neišardomumą, *„nuolankiai ir ryžtingai vykdo jiems patikėtus uždavinius, kad pasaulyje būtų „ženklas“ – mažas ir vertingas ženklas, kartais bandomas, bet visuomet atsinaujinantis – tos nepailstančios ištikimybės, kuria Dievas ir Jėzus Kristus myli visus žmones ir kiekvieną žmogų*[40].

Bažnyčia nepalieka žmonių, kurie po skyrybų dar kartą susituokia. Ji meldžiasi už juos ir drąsina, kai jie susiduria su sunkumais dvasiniame gyvenime, stiprindama juos tikėjimu ir viltimi. Šie žmonės, jei gali, be abejonės turi dalyvauti Bažnyčios gyvenime. Jie skatinami klausytis Dievo Žodžio, dalyvauti šv. Mišiose, ištvermingai melstis, dalyvauti labdaringoj veikloj ir bendruomenės projektuose už teisingumą ir taiką, krikščioniškai auklėti vaikus, ugdyti atgailos dvasią ir rūpintis atgailos darbais, nuolat prašant Dievo malonės. Susitaikymas, priimant Atgailos sakramentą, kuris atveria kelią

[38] *Ten pat*.

[39] *Ten pat*, p. 113–114.

[40] Pastoracinė Konstitucija Gaudium et Spes, *II Vatikano visuotinis Susirinkimas, 12,* 1966, p. 1067–1069, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Katalikų Bažnyčios katekizmas, p. 1644–1651, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

į Eucharistijos sakramentą, gali būti suteiktas tiems, kurie po atgailavimo yra nuoširdžiai nusiteikę naujam gyvenimo būdui, kuris neprieštarauja santuokos neišardomumui[41].

Taip elgdamasi Bažnyčia yra ištikima Kristui ir Jo tiesai; taip pat vadovaujasi motiniškumo jausmu savo vaikams, ypač tiems, kurie buvo nekalti, kad juos paliko teisėtas sutuoktinis. Bažnyčia tvirtai tiki, jog net tie, kurie nusigręžė nuo Viešpaties įsakymo ir iki šio laiko taip gyvena, gali gauti iš Viešpaties atsivertimo ir išganymo malonę, jeigu ištvermingai melsis, atgailaus ir mylės[42].

„De facto“ gyvenimo sąjungos, kurių vis daugėja, yra pagrįstos neteisinga individo laisvės rinktis samprata ir visiškai privatizuota santuokos ir šeimos vizija[43].

Santuoka nėra tik paprastas susitarimas gyventi kartu, bet socialinės svarbos ryšys, kuris išsiskiria unikalumu, nes šeima, kuri rūpinasi vaikų priežiūra ir auklėjimu, yra pagrindinis įrankis, verčiantis žmogų ištisai tobulėti ir visiškai jį integruojantis į socialinį gyvenimą.

„De facto“ gyvenimo sąjungų pripažinimas teisiškai lygiavertėmis šeimai sukompromituotų šeimos modelį, kuris negali kilti iš nepatikimų dviejų žmonių tarpusavio santykių, bet tik iš nuolatinės sąjungos, kuri prasideda, kai sudaroma santuoka, tai yra sutartis tarp vyro ir moters, pagrįsta abipusiu ir laisvu pasirinkimu, kuris yra santuokinės bendrystės, nukreiptos į vaikų gimdymą, priežastis[44].

Su „de facto“ sąjungomis yra susiję ir reikalavimai dėl teisinio sąjungos tarp homoseksualių asmenų pripažinimo. Ši problema vis dažniau tampa viešųjų ginčų tema. Tik antropologija, atitinkanti visą tiesą apie žmogaus asmenį, gali duoti tinkamą atsakymą į šią problemą, remdamasi skirtingais socialiniais ir bažnytiniais aspektais[45].

Toks antropologijos požiūris atskleidžia, koks nesuderinamas yra reikalavimas suderinti šeimyninę padėtį su sąjunga tarp tos pačios lyties asmenų. Pirmiausia tam prieštarauja objektyvus negalimumas padaryti partnerystę vaisingą, perduodant gyvybę pagal numatytą Dievo planą. Kita kliūtis – sąlygų nebuvimas tarpasmeniniam papildymui tarp vyro ir moters pagal Dievo valią fiziniame, biologiniame ir ypač psichologiniame lygmenyse. Tik dviejų lytiškai skirtingų žmonių sąjungoje individas gali pasiekti tobulumą per vienybės ir abipusės psichofizinės baigties sintezę[46].

Homoseksualių asmenų orumas turi būti gerbiamas, ir jie turi būti skatinami laikytis Dievo plano, ypač kreipiant dėmesį į skaistumo ugdymą. Šis pareigos pašaukimas pagarbai nepateisina elgesio, neatitinkančio moralinės teisės, įteisinimo; dar mažiau jis pateisina teisės į dviejų tos pačios lyties asmenų santuokos pripažinimą bei jos lygiavertiškumo šeimai pripažinimą[47].

[41] Katalikų Bažnyčios katekizmas, p. 2385, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[42] Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 20, 1982, p. 104, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[43] *Ten pat*.

[44] Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 77, 84, 1982, p. 175–178, 184–186, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[45] Jonas Paulius II. Laiškas šeimoms Gratissimam Sane, 14, 1994, p. 893–896, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[46] Katalikų Bažnyčios katekizmas, p. 2390, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[47] Laiškas Katalikų Bažnyčios vyskupams dėl homoseksualių asmenų pastoracijos, Tikėjimo mokslo kongregacija (1986 m. spalio 1 d., 1–2, 1987, p. 543–544) prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Jonas Paulius II. Kreipimasis į Romos Rotos tribunolą (1999 m. sausio 21 d.), 5. prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

Jeigu teisiniu požiūriu santuoka tarp vyro ir moters būtų laikoma tik viena iš galimų santuokos formų, santuokos samprata patirtų radikalių pasikeitimų, stipriai pakenkdama visuotiniam gėriui. Valstybė, teisiškai pripažindama homoseksualias sąjungas analogiškomis santuokai, elgiasi nepagrįstai ir prieštarauja savo pareigoms[48].

Šeimos branduolio vientisumas nulemia visuomenės gyvenimo kokybę, todėl pilietinė visuomenė negali likti abejinga destabilizuojančioms tendencijoms, kurios kelia grėsmę šeimos pamatams. Nors įstatymai kartais gali toleruoti moraliai nepriimtiną elgesį, jie niekada negali abejoti dėl monogaminės santuokos kaip vienintelės autentiškos šeimos formos pripažinimo[49].

Būtina, kad visuomeninės valdžios organai priešintųsi žalingoms degradacijos tendencijoms, kurios pavojingos atskirų piliečių garbei, saugumui ir gerovei, stengtųsi neleisti taip formuoti viešosios nuomonės, kad nebūtų vertinama santuokos ir šeimos institucijų reikšmė[50].

Krikščioniškos šeimõs ir visų, kurie nešioja visuomenės gėrį savo širdyje, uždavinys yra dar kartą patvirtinti, kad *„šeima yra daugiau negu vien teisinis, visuomeninis ir ekonominis vienetas, tai – meilės ir solidarumo bendruomenė, unikaliai suderinta mokyti ir perduoti kultūrinėms, etinėms, visuomeninėms, dvasinėms bei religinėms vertybėms, kurios yra esminės jos narių ir visuomenės vystymuisi ir gerovei“*[51].

Šeimos vaidmuo saugant gyvybę. Santuokinė meilė savo prigimtimi yra atvira gyvybės priėmimui[52].

Žmogaus, kuris yra pašauktas skelbti Dievo gerumą ir vaisingumą, orumas yra didžiai atskleidžiamas gyvybės perdavimu. Biologiškai visai panašios į visų kitų gamtos būtybių žmogaus tėvystė ir motinystė iš esmės ir išskirtinai yra panašios į patį Dievą. Tuo panašumu paremta šeima, laikoma žmogiško gyvenimo bendruomene, meilės sujungtų asmenų bendruomene[53].

Gyvybės perdavimas išreiškia socialinį šeimos subjektyvumą ir išjudina meilės ir solidarumo dinamizmą tarp visuomenės kartų. Būtina dar kartą atrasti socialinę vertę tos visuotinio gėrio dalelės, kuri įgimta kiekvienam naujai į pasaulį atėjusiam žmogui. Kiekvienas vaikas dovanoja save savo broliams, seserims, tėvams, visai šeimai. Jo gyvybė yra dovana jo gyvybės kūrėjams, kurie negali nepajusti savo kūdikio buvimo, jo dalyvavimo jų gyvenime, jo įnašo į jų ir visos šeimos bendruomenės bendrąją gerovę[54].

Šeima, paremta santuoka, iš tikrųjų yra gyvybės šventovė, *„vieta, kur gyvybė – Dievo dovana – gali būti tin-*

[48] Katalikų Bažnyčios katekizmas, p. 2357–2359, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[49] Jonas Paulius II. Kalba Ispanijos vyskupams, atvykusiems Ad Limina (1998 m. vasario 19 d.), prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[50] Pastabos dėl homoseksualių asmenų sąjungų teisinio pripažinimo projektų, Tikėjimo mokslo kongregacija, Vatikanas, 2003, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[51] Jonas Paulius II. Enciklika Evangelium Vitae, 71, 1995, 483, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Šv. Tomas Akvinietis, Summa Theologiae, I–II, q. 96, a. 2, *Utrum ad legem humanam pertineat omnia vitia cohibere* 7, p. 181, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[52] Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 81: 1982, p. 183, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[53] Šeimos teisių chartija, *Šventasis sostas str. 3*, Vatikanas, 1983, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[54] Jonas Paulius II. Laiškas šeimoms Gratissimam Sane, 6: 1994, p. 874, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

kamai priimta, saugoma nuo dažnų pavojų, su kuriais ji susiduria, ir gali vystytis pagal tai, kas reikalinga autentiškam žmogaus augimui“[55].

Jos vaidmuo, skatinant ir kuriant gyvybės kultūrą prieš griaunančios „anticivilizacijos“ galimybę, kaip šiandien tai patvirtina daugelis tendencijų ir realių situacijų, yra lemiamas ir nepakeičiamas[56].

Dėl santuokos sakramento krikščioniškos šeimos gauna Dievo pašaukimą liudyti ir skelbti Gyvybės Evangeliją. Tai yra įsipareigojimas, kuris visuomenėje įgauna tikros ir drąsios pranašystės vertę. Dėl to „*Gyvybės Evangelijai tarnaujama ir tada, kai šeimos, ypač jungdamosi į atitinkamas asociacijas, stengiasi užtikrinti, kad valstybės įstatymai ir institucijos ne tik nepažeistų teisės į gyvybę nuo pradėjimo iki natūralios mirties, bet ją globotų ir skatintų*“[57].

Šeima daug prisideda prie socialinio gėrio per sąmoningą motinystę ir tėvystę, kurių dėka sutuoktiniai tampa ypatingais Dievo kūrimo darbo dalininkais. Šios atsakomybės našta neturi būti naudojama kaip pasiteisinimas dėl savanaudiško uždarumo, bet turi lydėti sutuoktinių sprendimus į gausų gyvybės priėmimą. Jei atsižvelgsime į fizines, ekonomines, psichologines ir socialines sąlygas, sąmoningais tėvais laikysime tuos, kurie, protingai apsigalvoję ir kilnumo skatinami, nusprendžia laukti daugiau vaikų arba dėl rimtų priežasčių pasiryžta ribotą ar neribotą laiką vaikų negimdyti, bet kartu ir laikytis dorinių įstatymų[58].

Motyvai, kurie turėtų skatinti sutuoktinius sąmoningai motinystei ir tėvystei, prasideda nuo visiško jų pareigų Dievui, sau, savo šeimai ir visuomenei pripažinimo teisingoj vertybių hierarchijoj.

Kalbant apie sąmoningo vaikų gimdymo „būdus“, sterilizacija ir abortas yra pirmieji, kurie atmetami kaip moraliai neteisėti. Abortas yra ypač siaubingas nusikaltimas, kuriame slypi rimti moralės sutrikimai. Abortas – toli gražu ne teisė, bet liūdnas fenomenas, kuris prisideda prie mąstymo, nukreipto prieš gyvybę, ir simbolizuoja didžiulę grėsmę teisingam ir demokratiškam socialiniam sambūviui[59].

Atmetamas ir įvairių kontracepcijos būdų naudojimas. Šis nepripažinimas yra paremtas teisingu ir integraliu žmogaus asmens ir jo seksualumo suvokimu ir simbolizuoja moralės šauksmą ginti tikrąjį žmonių vystymąsi[60].

Kita vertus, tos pačios antropologinio pobūdžio priežastys pateisina periodišką susilaikymą, kai moteris yra vaisinga. Kontracepcijos atmetimas ir natūralių metodų naudojimas gimstamumui reguliuoti reiškia pasirinkimą grįsti sutuoktinių tarpusavio santykius abipuse pagarba ir visišku vienas kito

[55] *Ten pat*.

[56] Jonas Paulius II. *Enciklika Centesimus Annus, 39*, 1991, p. 842, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Jonas Paulius II. Enciklika Evangelium Vitae, 92: 1995, p. 505–507, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[57] Jonas Paulius II. Laiškas šeimoms Gratissimam Sane, 13, 1994, p. 891, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[58] Pastoracinė konstitucija Gaudium et Spes, II Vatikano visuotinis Susirinkimas 50, 1966, p. 1070–1072, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[59] Paulius VI. *Enciklica Humanae Vitae, 10*, 1968, p. 487, 490–491, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Pastoracinė konstitucija Gaudium et Spes, II Vatikano visuotinis Susirinkimas 50, 1966, p, 1070–1072, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[60] Jonas Paulius II. Laiškas šeimoms Gratissimam Sane, 21, 1994, p. 919–920, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Jonas Paulius II. Enciklika Evangelium Vitae, 72: 1995, p. 484–485, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

pripažinimu kartu su teigiamom pasekmėm, siekiant žmoniškesnės tvarkos visuomenėje[61].

Tik sutuoktiniai nusprendžia, kiek laiko turi praeiti nuo vieno gimdymo iki kito ir kiek vaikų jie turės. Viena iš jų neatimamų teisių yra atlikti pareigą Dievui, kreipiant atitinkamą dėmesį į jų pareigas vienas kitam, savo vaikams, šeimai ir visuomenei[62].

Valstybinių valdžios organų intervencija, kad pagal kompetenciją suteiktų informaciją ir priimtų tinkamus įstatymo projektus demografijos srityje, turi būti vykdoma taip, kad visiškai gerbtų asmenis ir sutuoktinių laisvę. Tokia intervencija *„niekada negali pakeisti sutuoktinių sprendimų“*[63].

Tuo labiau įvairios organizacijos, veikiančios šioje srityje, turi susilaikyti nuo tokio pat elgesio.

Visos ekonominės paramos programos, kurių tikslas finansuoti sterilizacijos ir kontracepcijos kampanijas, taip pat kaip ir ekonominės paramos priklausomumas šioms kampanijoms, yra moraliai smerktinos, nes tai užgauna žmogaus ir šeimos orumą. Vietoj to reikia ieškoti atsakymo į klausimus dėl gyventojų skaičiaus augimo, vienodai atsižvelgiant tiek į seksualinę, tiek į socialinę etiką ir skatinant didesnį teisingumą ir autentišką solidarumą, kad orumas atgytų visur – pradedant ekonominiu, socialiniu ir kultūriniu gyvenimu.

Troškimas būti motina ar tėvu dar nepatvirtina „teisės turėti vaiką“, o negimusio vaiko teisės yra akivaizdžios. Negimusiam vaikui turi būti garantuojamos geriausios įmanomos gyvenimo sąlygos per santuokinės šeimos stabilumą, dviejų asmenų – tėvo ir motinos – vienas kito papildymą[64].

Greita tyrimų raida ir jų technologinis pritaikymas reprodukcijos srityje kelia naujus ir subtilius klausimus apie visuomenę ir normas, kurios reguliuoja socialinį žmogaus gyvenimą.

Reikia pakartoti, kad visi reprodukcijos būdai (pvz., spermos arba kiaušinėlio davimas, surogatinė motinystė, heterologinis dirbtinis apvaisinimas) etiškai nepriimtini, nes naudojama kitos moters gimda arba kitų – ne susituokusios poros – asmenų lytinės ląstelės, pažeidžiant vaiko teisę gimti iš vieno tėvo ir vienos motinos, kurie yra ir biologiniai, ir teisiniai vaiko tėvai. Taip pat nepriimtini metodai, kurie atskiria asmenis jungiantį aktą nuo prokreacijos akto, naudojant laboratorinius būdus, tokius kaip homologinis dirbtinis apvaisinimas arba fertilizacija. Taip darant, vaikas ateina į pasaulį daugiau kaip technologinių veiksmų padarinys negu kaip natūralus žmogaus akto vaisius, akto, kuriame yra visiškas sutuoktinių dovanojimas[65].

Vengimas naudoti skirtingus vadinamojo dirbtinio apvaisinimo būdus, kurie pakeičia santuokos aktą, reiškia

[61] Paulius VI. *Enciklica Humanae Vitae, 14*, 1968, p. 490–491, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familliaris Consortio, 32, 1982, p. 118–120, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[62] Pastoracinė konstitucija Gaudium et Spes, II Vatikano visuotinis Susirinkimas 50, 1966, p. 1070–1072, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[63] Katalikų Bažnyčios katekizmas, 2372, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[64] Katalikų Bažnyčios katekizmas, 2378, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[65] Tikėjimo mokslo kongregacija, Instrukcija Donum Vitae, II, 2, 3, 5, 1988, p. 88–89, 92–94, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

pagarbą integraliam žmogaus orumui, t. y. pagarbą ir tėvams, ir vaikams, kuriuos jie ketina pradėti[66].

Kita vertus, metodai, kurie, manoma, teikia pagalbą santuokos aktui arba šio akto padariniams pasiekti, yra teisėti. Šiandien žmogaus vegetacinis dauginimasis yra ypatingos socialinės ir kultūrinės reikšmės problema dėl daugybės rimtų moralinių prasmių. Šis terminas savaime susijęs su biologinio organizmo, kuris yra genetiškai toks pat kaip organizmas, iš kurio jis prasidėjo, reprodukcija. Mąstymo ir eksperimentinėje praktikoje jis įgijo skirtingas reikšmes, kurios, žiūrint iš taikomų technologijų ir ieškomų tikslų perspektyvos, sukelia skirtingus veikimo būdus. Terminą galima vartoti paprastai laboratorinei ląstelių arba dalies DNR replikacijai apibrėžti. Bet ypač šiais laikais jis yra vartojamas kalbant apie embrionų reprodukciją, taikant metodus, kurie skiriasi nuo natūralios fertilizacijos metodų; taip naujieji kūriniai yra genetiškai identiški jį pradėjusiam individui. Šis klonavimo tipas gali turėti reprodukcinį tikslą, t. y. tikslą gaminti žmogaus embrionus, arba vadinamąjį terapinį tikslą, kai tokie embrionai naudojami moksliniams tyrimams arba, dar tiksliau, kamieninių ląstelių gamybai.

Etiniu požiūriu paprasta normalių ląstelių ar DNR dalies replikacija nekelia jokių etinių problemų. Tačiau „Magisterium“ nuomonė dėl klonavimo tikrąja prasme labai skiriasi. Toks klonavimas, kaip belytė reprodukcija, prieštarauja žmogaus prokreacijos orumui, nes jame visiškai nėra asmeninės meilės akto tarp dviejų sutuoktinių. Antra, šis reprodukcijos tipas susijęs su visišku dominavimu asmens, kuris klonuoja individą[67].

Kad klonavimas yra naudojamas sukurti embrionams, iš kurių ląstelės galėtų būti pašalinamos terapiniam naudojimui, nesumažina jo moralinės svarbos, nes kad tokios ląstelės būtų pašalintos, embrionas pirmiausia turi būti sukurtas, o tada sunaikintas[68].

Tėvai, kaip gyvenimo tarnai, niekada neturi pamiršti, kad dvasinei gyvybės perdavimo dimensijai turi būti teikiama didesnė svarba nei bet kokiai kitai jos savybei. Tėvystė ir motinystė simbolizuoja atsakomybę, kuri nėra vien tik fizinė, bet ir dvasinė savo prigimtimi; iš tikrųjų šiose plotmėse reiškiasi žmogaus genealogija, kurios amžinoji pradžia yra Viešpatyje ir kuri vėl turi sugrįžti į Viešpatį[69].

Šeima, priimdama naują žmogų pagal suvienytus fizinės ir dvasinės dimensijų bruožus, prisideda prie „kartų bendruomenės“ ir taip suteikia visuomenės vystymui būtiną ir nepakeičiamą paramą. Dėl to šeima turi teisę į visuomenės paramą gimdant ir auginant vaikus. Sutuoktiniai, kurių šeimos didelės, turi teisę į atitinkamą pagalbą ir neturėtų būti diskriminuojami[70].

Išskirtinis šeimos vaidmuo ugdant vaikus. Auklėjimo procese šeima formuoja žmogų ir jo asmeninį orumą,

[66] Jonas Paulius II. Kreipimasis į Popiežiškąją gyvybės akademiją, 2004, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[67] Bendras pareiškimas dėl vegetacinės būklės, Vatikanas, 1997, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Popiežiškoji teisingumo ir taikos taryba, Bažnyčia ir rasizmas, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[68] Jonas Paulius II. Kreipimasis į Aštuonioliktąjį tarptautinį „Organų donorų asociacijos“ kongresą, 2000, p. 826, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[69] Jonas Paulius II. Laiškas šeimoms Gratissimam Sane, 10, 1994, p. 881, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[70] Šventasis sostas, Šeimos teisių chartija, str. 3c, 1983, p. 9, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

atsižvelgdama į visas, įskaitant ir socialinę, jo dimensijas. Iš tikrųjų šeima sudaro meilės ir solidarumo bendruomenę, kuri nepaprastai tinka mokyti ir perduoti kultūrines, etines, socialines, dvasines ir religines vertybes, būtinas jos narių ir visuomenės vystymuisi ir gerovei[71].

Šeima, vykdydama auklėjimo misiją, prisideda prie visuotinio gėrio ir yra pirmoji socialinės dorybės mokykla, kuri reikalinga visoms bendruomenėms[72].

Šeimoje žmogaus laisvė ir atsakomybė yra būtina sąlyga bet kokiam veikimui visuomenėje. Auklėjant perduodamos ir įsisavinamos svarbiausios vertybės[73].

Šeima atlieka visiškai autentišką ir nepakeičiamą vaidmenį ugdydama vaikus[74].

Tėvų meilė, tarnaudama vaikams, kad ištrauktų iš jų („e-ducere“) visa, kas juose geriausia, atsiskleidžia per auklėjimą. Tėvų meilė, be to, yra visko šaltinis, taip pat ir sudvasinantis principas, taigi ir norma, įkvepianti ir vedanti visą auklėjamąją veiklą, praturtindama ją gerumo, pastovumo, kilnumo, tarnystės, nesuinteresuotumo ir pasiaukojimo vertybėmis, kurios brangiausias meilės vaisius[75].

Tėvų teisė ir pareiga auklėti savo vaikus yra *„būtina, nes yra susijusi su žmogaus gyvybės perdavimu; ji yra autentiška ir pirminė, atsižvelgiant į auklėjamąjį kitų vaidmenį, dėl meilės ryšio tarp tėvų ir vaikų unikalumo; ir ji yra nepakeičiama ir neatimama, taigi ir negali būti paskirta kitiems arba kitų pasiglemžta“*[76].

Tėvai turi teisę ir pareigą suteikti vaikams religinį auklėjimą ir moralės formavimą, teisę, kurios valstybė negali panaikinti, bet kurią turi gerbti ir skatinti. Tokia yra pagrindinė teisė, kurios šeima turi paisyti ir negali niekam perduoti. Tėvai yra pirmieji, bet ne vieninteliai savo vaikų ugdytojai. Taigi jiems priklauso atsakingai vykdyti auklėjamąją veiklą artimai ir akylai bendradarbiaujant su civilinėmis ir bažnytinėmis įstaigomis. Žmogui, kaip piliečiui, kaip bendrijos ir Bažnyčios nariui, reikalinga platesnė ir labiau apibrėžta veikla, kuri yra įvairių bendrų auklėjimo veiksnių vaisius. Visi šie veiksniai yra būtini net ir kai kiekvienas gali ir privalo veikti, kiek leidžia jo kompetencija, ir įnešti jam būdingą indėlį[77].

Tėvai turi teisę pasirinkti formuojančias priemones, kurios atitinka jų įsitikinimus, ir ieškoti priemonių, kurios padėtų jiems geriausiai įvykdyti savo, kaip ugdytojų, pareigą taip pat dvasinėje ir religinėje sferoje. Valstybinės valdžios institucijos turi pareigą garantuoti šią teisę ir konkrečias sąlygas, būtinas šiai pareigai įvykdyti[78].

Šiame kontekste bendradarbiavimas tarp šeimos ir mokslo institucijų yra svarbiausias. Tėvai turi teisę steigti ir remti švietimo institucijas. Valstybinė valdžia privalo užtikrinti, kad valstybės

[71] *Ten pat*, p. 6.

[72] Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 37, 1982, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[73] Popiežiškoji šeimos taryba, Žmogaus lytiškumo tiesa ir prasmė: auklėjimo šeimoje gairės, 1995, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[74] Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 26, 1982, p. 111–112, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[75] Jonas Paulius II. Kreipimasis į Jungtinių Tautų Generalinę Asamblėją, 1979, p. 1159, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[76] Jonas Paulius II. Kreipimasis į Europos žurnalistų komitetą už vaikų teises: L'Osservatore Romano, 1979, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[77] Deklaracija Gravissimum Educations, 3, 1966, p. 731–732, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[78] Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 43, 1982, p. 1134–135, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

parama būtų taip paskirstyta, kad tėvai galėtų tikrai laisvai pasinaudoti šia teise, nepatirdami neteisėtų sunkumų. Tėvai neturi patirti papildomų tiesioginių ar netiesioginių išlaidų, kurios paneigtų arba neteisėtai apribotų naudojimąsi šia laisve[79].

Atsisakymas suteikti valstybinę ekonominę paramą nevalstybinėms mokykloms, kurioms reikia paramos ir kurios daro paslaugą civilinei bendruomenei, laikomas neteisingu. Kai tik valstybė reiškia pretenzijas į mokymo monopolį, ji peržengia savo teisių ribas ir nusikalsta teisingumui. Valstybė negali be neteisybės paprasčiausiai toleruoti vadinamąsias privačias mokyklas. Tokios mokyklos daro valstybinę paslaugą, tad turi teisę į finansinę paramą[80].

Šeima turi pareigą suteikti integralų mokymą. Iš tikrųjų tikras auklėjimas ugdo asmenį, atsižvelgdamas į galutinę jo paskirtį ir gerovę bendruomenių, kurių narys jis yra ir kuriose vėliau, subrendęs, jis turės atsakingai veikti[81].

Šis integralumas garantuojamas, kai vaikai – su gyvybės liudijimu ir žodžiais – yra auklėjami per dialogą, susitikimus, visuomeniškumą, teisėtumą, solidarumą ir taiką, per svarbiausių teisingumo ir dosnumo vertybių ugdymą[82].

Auklėjant vaikus, vienodai svarbus ir tėvo, ir motinos vaidmuo. Todėl tėvai turi dirbti kartu. Jie turi naudotis autoritetu pagarbiai ir švelniai, kai būtina – būti griežti ir stiprūs. Auklėjimas turi būti patikimas, nuoseklus ir išmintingas, tai turi būti daroma dėl vaikų integralaus gėrio. Be to, tėvai atsakingi ir už lytinį vaikų auklėjimą. Harmoningam vaikų augimui labai svarbu, kad jie būtų mokomi seksualumo reikšmės reguliariai ir palaipsniui, kad išmoktų vertinti su tuo susijusias žmogiškąsias ir moralines vertybes. Atsižvelgiant į ryšį tarp žmogaus lytiškumo ir jo etinių vertybių, auklėjimas turi supažindinti su moralės pagrindais, pripažįstant, kad jie yra būtinas ir vertingas asmeninės pažangos laidas[83].

Tėvų pareiga yra teirautis apie lytinio švietimo metodus švietimo institucijose, kad būtų patvirtinta, jog toks svarbus ir keblus klausimas tinkamai sprendžiamas.

Šeimos vaidmuo ginant vaiko teises ir orumą. Bažnyčios socialinė doktrina nuolat pabrėžia poreikį gerbti vaiko orumą. Šeimoje, asmenų bendruomenėje, vaikais turi būti ypač rūpinamasi; reikia gerbti vaiko orumą, pagarbiai ir tauriai saugoti jo teises. Tai būtina kiekvienam vaikui, bet ypač svarbu tokiam mažajam, kuriam reikalinga nuolatinė globa, taip pat sergančiam vaikui, kenčiančiam ir psichiškai nesveikam[84].

Vaiko teisės turi būti teisiškai ginamos juridinės sistemos. Pirmiausia būtina, kad vaikystės socialinė vertė būtų atvirai pripažįstama visose šalyse. Jokia šalis žemėje, jokia politinė sistema negali galvoti apie savo ateitį kitaip negu per naujų kartų įvaizdį, kartų, kurios gaus iš tėvų daugeriopą

[79] Deklaracija Gravissimum Educations 3, 1966, p. 731–732, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Pastoracinė Konstitucija Gaudium et Spes, 61, *II Vatikano visuotinis Susirinkimas, 12,* 1966, p. 1081–1082, 127–129, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[80] Šventasis sostas, Šeimos teisių chartija, str. 5, 1983, p. 9, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 36, 1982, p. 127, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[81] Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 36, 1982, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[82] Deklaracija Dignitatis Humanae, 5, 1966, p. 933, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Jonas Paulius II. Pranešimas Pasaulinei Taikos dienai, 5, 1994, p. 159–160, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[83] Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 36, 1982, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[84] *Ten pat*, p. 111–112.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

vertybių, pareigų ir tautos, kuriai jie priklauso, bei visos žmonių šeimos troškimų paveldą[85].

Pirmoji vaiko teisė yra gimti tikroje šeimoje, teisė, kuri ne visada buvo gerbiama ir kuri šiandien yra linkusi į naujus pažeidimus dėl genetinės technologijos raidos[86].

Nepaisant specialaus tarptautinio teisinio įrankio, skirto apsaugoti vaikų teises ir susijusio beveik su visais tarptautinės bendruomenės nariais, daugybės pasaulio vaikų situacija toli gražu nėra tokia gera dėl palankių sąlygų vaikų integraliam vystymuisi trūkumo. Šios sąlygos susijusios su sveikatos priežiūros trūkumu arba nepakankamom maisto atsargomis, taip pat maža arba jokios galimybės gauti minimumą iš akademinių struktūrų arba tinkamą būstą. Be to, kelios svarbios problemos neišspręstos: prekyba vaikais, vaikų darbas, „gatvės vaikų“ fenomenas, vaikų naudojimas ginkluotuose konfliktuose, vaikų santuoka, vaikų naudojimas komercijos tikslams pornografinėje medžiagoje, taip pat naudojant pačius moderniausius ir įmantrius socialinio bendravimo įrankius. Būtina nacionaliniu ir tarptautiniu mastu kovoti su berniukų ir mergaičių orumo pažeidimais, kurie kyla dėl seksualinio išnaudojimo, pedofilų ir bet kokio žiaurumo, nukreipto prieš šiuos labiausiai negalinčius apsiginti žmones[87].

Tai yra nusikaltimai, su kuriais reikia efektyviai kovoti naudojant tinkamas apsaugines ir baudžiamąsias priemones. Ryžtingų veiksmų turi imtis tam tikrą kompetenciją turinčios valdžios institucijos.

Šeimos solidarumas (tarp šeimos narių ir su kitomis šeimomis bei visuomene). Socialinis šeimos – kaip visumos ir susijungusios į grupę – subjektyvumas taip pat pasireiškia demonstruojant solidarumą ir juo dalijantis ne tik šeimose, bet ir dalyvaujant socialiniame bei politiniame gyvenime. Štai kas atsitinka, kai šeimyninė tikrovė yra pagrįsta meile – gimęs meilėje ir joje augantis solidarumas priklauso šeimai kaip esminis ir struktūrinis elementas.

Šis solidarumas gali įgyti tarnavimo bruožų ir teikti dėmesį tiems, kurie gyvena skurde ir nepritekliuje, našlaičiams, invalidams, sergantiesiems, pagyvenusiesiems, gedintiesiems, abejojantiesiems, tiems, kurie gyvena vieniši arba buvo palikti. Tai solidarumas, kuris atsiveria sutikimui, globai ir įvaikinimui. Jis sugeba atkreipti institucijų dėmesį į kiekvieną skurdo situaciją, kad pagal kompetenciją jos galėtų įsikišti.

Šeimos, kurioms dar toli iki tapimo tik politinių veiksmų objektais, gali ir turi tapti aktyviais piliečiais, besirūpinančiais, kad valstybės įstatymai ir institucijos ne tik nepažeistų šeimos teisių ir pareigų, bet jas remtų ir pozityviai gintų. Šeimos kaskart geriau turi suprasti savo vaidmenį kuriant vadinamąją „šeimos politiką“ ir jausti atsakomybę už visuomeninius pasikeitimus[88].

Šeimų asociacijos turi būti su kitomis šeimomis ir institucijomis, kad galėtų deramai ir sėkmingai atlikti šeimos vaidmenį, ginti šeimos teises, puoselėti jos gerovę ir atstovauti jos

[85] Jonas Paulius II. Kreipimasis į Jungtinių Tautų Generalinę Asamblėją, 21, 1979, p. 1159, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[86] Jonas Paulius II. Kreipimasis į Europos žurnalistų komitetą už vaikų teises, L'Osservatore Romano, 1979, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[87] Jonas Paulius II. Pranešimas Pasaulinės Taikos dienai, 2–6, 1996, p. 104–107, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[88] Šventasis Sostas, Šeimos teisių Chartija, str. 9, 1983, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

interesams. Ekonominėje, visuomeninėje, teisinėje ir kultūrinėje plotmėje teisėtas šeimų ir asociacijų vaidmuo turi būti pripažintas planuojant ir vykdant programas, susijusias su šeimos gyvenimu, kūrimu ir vystymu[89].

Šeima kaip ekonominis vienetas. Ryšys, egzistuojantis tarp šeimos ir ekonominio gyvenimo, yra svarbus. Pirma, ekonomika („*oiko-nomia*“ – namų ūkio valdymas) iš tikrųjų kilo iš namų ruošos darbų. Namai daugelyje regionų iki šiol yra produkcijos vieta ir gyvenimo centras. Antra, ekonominio gyvenimo dinamiškumas auga žmonių dėka. Šeima turi būti suvokiama kaip svarbus ekonominio gyvenimo veiksnys, besivadovaujantis ne rinkos mąstymu, bet dalijimosi ir solidarumo tarp kartų logika. Šeimą ir darbą sieja ypatingas ryšys. Šeima yra vienas svarbiausių orientacinių punktų, pagal kuriuos turi būti nustatoma žmogaus darbo socialinė etinė tvarka[90].

Šis ryšys turi šaknis santykiuose, egzistuojančiuose tarp žmogaus ir jo teisės turėti darbo vaisių, ir liečia individą ne tik kaip atskirą asmenį, bet ir kaip šeimos, kuri suvokiama kaip „namų visuomenė“, narį[91].

Darbas yra svarbus tiek, kiek jis reikalingas sukurti šeimai, nes priemonės, kurios padeda išlaikyti šeimą, yra pasiekiamos darbu. Darbas taip pat lemia žmogaus asmeninį vystymąsi, kadangi šeima, kamuojama nedarbo, rizikuoja nepasiekti savo tikslo[92].

Indėlis, kurį šeima gali įnešti į darbą, yra vertingas ir daugeliu atvejų nepakeičiamas. Tas indėlis gali būti išreikštas ekonominiu požiūriu ir per solidarumo išteklius, kuriuos turi šeima ir kurie dažnai yra svarbi parama šeimos nariams, kurie neturi darbo arba jo ieško. Visų svarbiausias yra mokslo indėlis į darbo reikšmę ir profesinį pasirinkimą.

Veiksnys, kuris turėtų būti vertinamas ir užtikrinamas, siekiant apsaugoti šeimos ir darbo ryšį, yra šeimos uždarbis, tai yra pakankamas uždarbis, leidžiantis išlaikyti šeimą ir tinkamai gyventi[93].

Toks uždarbis taip pat turi leisti susitaupyti ir įsigyti turto, kuris yra laisvės garantas. Teisė į nuosavybę glaudžiai susijusi su šeimos egzistavimu. Dėl santaupų ir turimos nuosavybės šeima apsisaugo nuo skurdo[94].

Gali būti keli skirtingi būdai šeimos uždarbį paversti materialia tikrove. Įvairios svarbių socialinių sutarčių formos padeda tai padaryti, pavyzdžiui, šeimos subsidijos ir kita pagalba išlaikomiems šeimos nariams, taip pat užmokestis už namų ruošos darbus, atliekamus namuose vieno iš tėvų[95].

Kalbant apie ryšį tarp šeimos ir darbo, ypač daug dėmesios turi būti skiriama moters darbo šeimoje problemai, paprasčiau tariant, vadinamojo „namų ūkio“ darbui pripažinti, įskaitant vyro, kaip sutuoktinio ir tėvo, atsakomybę. Namų ūkio darbai, pradedant motinos

[89] *Ten pat*, str. 8 a–b, 1983.

[90] Jonas Paulius II. Enciklica Laborem Exercens, 10, 1981, p. 601, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[91] Leonas XIII. Enciklica Rerum Novarum, Acta Leonis XIII, II, 1982, p. 104, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[92] Jonas Paulius II. Enciklica Laborem Exercens, 10, 1981, p. 601, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[93] Pijus XI. Enciklica Quadragesimo Anno, 1931, p. 200, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[94] Leonas XIII. Enciklica Rerum Novarum, Acta Leonis XIII, II, 1982, p. 105, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Pijus XI. Enciklica Quadragesimo Anno, 1931, p. 193–194, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[95] Jonas Paulius II. Enciklica Laborem Exercens, 19, 1981, p. 625–6029, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

darbais dėl to, kad jie yra prievolė, nukreipta ir skirta gyvenimo kokybei, yra veiklos rūšis, kuri yra asmeniška ir pritaikoma asmeniniams poreikiams ir kuri turi būti pripažįstama ir vertinama visuomenėje, taip pat pasinaudojant ekonomine kompensacija[96].

Tuo pat metu reikia rūpintis, kaip pašalinti visas kliūtis, kurios trukdo vyrui ir žmonai laisvai priimti sprendimus dėl jų įsipareigojimo gimdyti vaikus, ir ypač kliūtis, kurios neleidžia moterims reikiamai atlikti motinos vaidmenį šeimoje[97].

Visuomenė ir šeimos ryšiai. Atskaitos taškas teisingam ir konstruktyviam ryšiui tarp šeimos ir visuomenės yra šeimos subjektyvumo ir jai teikiamo socialinio pirmumo pripažinimas. Jų glaudūs ryšiai reikalauja, kad visuomenė atliktų savo pagrindinį uždavinį – gerbtų šeimą ir ją remtų[98].

Visuomenė ir ypač valstybės institucijos, gerbdamos šeimos prioritetą ir jos „pirmumą“, turi pareigą garantuoti ir globoti tikrąjį šeimos gyvenimo tapatumą ir kovoti su visais, kurie jį keičia ar žeidžia. Kad šeimos vertybės – pradedant artumo ir harmonijos šeimoje išaukštinimu ir baigiant pagarba dar negimusiam kūdikiui bei veiksminga pasirinkimo laisve auklėjant vaikus – būtų apsaugotos, reikia imtis politinių ir teisinių veiksmų. Taigi nei visuomenė, nei valstybė negali perimti, pakeisti ar susilpninti šeimos socialinės dimensijos; jos turi gerbti ją, pripažinti ją ir išaukštinti ją pagal subsidiarumo principą[99].

Visuomenės tarnavimas šeimai tampa realiu, kai yra pripažįstamos, gerbiamos ir iškeliamos šeimos teisės[100].

Tai reiškia, kad autentiškos ir veiksmingos šeimos veiklos kryptys turi būti iškeltos su tam tikra intervencija, kuri sugebėtų atitikti poreikius, kylančius iš šeimos teisių. Šia prasme yra viena būtina sąlyga, kuri yra esminė ir privaloma – pripažinimas, kuris yra šeimos (natūralios, santuoka paremtos visuomenės) tapatumo saugojimo, vertinimo ir iškėlimo priežastis. Šis pripažinimas simbolizuoja aiškią demarkacijos liniją tarp šeimos, teisingai suvokiamos, ir visų kitų gyvenimo nesusituokus formų, kurios savo prigimtimi nevertos nei šeimos vardo, nei jos statuso.

Šeimos pirmumo pilietinės visuomenės ir valstybės atžvilgiu pripažinimas reiškia individualistinių koncepcijų nugalėjimą ir šeimos dimensijos priėmimą kaip būtiną kultūrinę ir politinę perspektyvą atsižvelgiant į asmenis. Tai nėra siūloma kaip alternatyva, bet greičiau kaip teisių, kuriomis naudojasi atskiri žmonės, palaikymas ir gynimas. Ši perspektyva leidžia nubrėžti normatyvinius kriterijus teisingam įvairių

[96] Pijus XII. Kreipimasis į moteris dėl moterų orumo ir misijos, 1945, p. 284–295, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Jonas Paulius II. Enciklica Laborem Exercens, 19, 1981, p. 625–629, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Jonas Paulius II. Laiškas šeimoms Gratissiman Sane, 1994, p. 903–906, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[97] Jonas Paulius II. Enciklica Laborem Exercens, 19, 1981, p. 625–629, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 23, 1982, p. 107–109, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[98] Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 45, 1982, p. 136, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[99] Katalikų bažnyčios katekizmas, p. 2211, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[100] Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 45, 1982, p. 136, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

socialinių problemų sprendimui, kadangi žmonės neturėtų būti laikomi tik kaip individai, bet taip pat ir kaip šeimos branduolio dalis, į kurio vertybes ir poreikius turi būti atsižvelgiama. Šie katalikiškos šeimos doktrinos principai gali ir turi būti siejami su vertybėmis, kurioms jie atstovauja.

Toliau aptarsime edukacinį Bažnyčios mokymą apie šeimą.

Bažnyčia – viena reikšmingesnių socializacijos institucijų, kurios reikšmė, laikui bėgant, kito ir šiandien yra gerokai sumažėjusi. Tačiau svarbu, kad ši institucija turi savo požiūrį į šeimą ir konkrečiomis priemonėmis bando jį perteikti visuomenei. Šeimos gyvenimas, anot popiežiaus Jono Pauliaus II, – kas dieną, kas metai mokytis santuokinės meilės, sielos ir kūno meilės; meilės, kuri yra kantri, maloninga, kuri neieško sau naudos, pamiršta, kas buvo bloga, meilės, kuri su džiaugsmu pritaria tiesai, meilės, kuri visa pakelia[101].

Krikščioniškoje šeimos sampratoje vaikas nėra „nereikalingas priedėlis“, jis yra dviejų meilės vaisius ir naujas įsikūnijimas[102].

Ši samprata yra tradicinės šeimos sampratos pagrindas, apimantis ir vienodai svarbiomis laikantis visas jau aptartas šeimos funkcijas.

Atsiradus daugybei naujų kitokias vertybes akcentuojančių žmonių, kalbančių apie kitas alternatyvias šeimos sampratas, Bažnyčia ėmė formuoti teisingo žmogaus lytiškumo plačiąja prasme, vieno svarbiausių rengimo šeimai aspektų, perteikimo koncepciją. Jos ypatybė – ypatingas akcentavimas, kad lytiškumo, lytinio gyvenimo negalima aiškinti atsietai nuo šeimos. Sutuoktiniai visų pirma turi būti susipažinę su sąmoningos tėvystės ir motinystės pareigomis. Šis susipažinimas turi apimti labai skirtingus aspektus: gimdytojams reikia pažinti biologinius procesus ir savo funkcijas, susijusias su šiais procesais, ir jas respektuoti, nes žmogaus protas gyvybės perteikimo galioje atranda biologinius dėsnius, kurie priklauso žmogaus, kaip asmens, sričiai[103], prigimties potraukius ir „šiuos potraukius ir aistras reikia protu ir valia valdyti“.

1981 m. pasirodė Jono Pauliaus II apaštališkasis paraginimas „Familiaris Consortio“. Šv. Tėvas „Familiaris Consortio“ apibūdino kaip Bažnyčios mokymo apie gyvenimą, uždavinius, atsakomybę ir šeimos misiją šiuolaikiniame pasaulyje pagrindą. Popiežius konstatuoja, jog kai kuriose šeimose ir šiandien stengiamasi perduoti santuokines vertybes, tačiau pasikeitimai visose dabartinėse visuomenėse reikalauja, kad ne tik šeima, bet taip pat visuomenė ir Bažnyčia parengtų jaunuolius prisiimti atsakomybę už jų pačių ateitį. Popiežius kalba apie tris rengimo etapus – tolimąjį, artimesnį ir artimiausią. Šiame dokumente sakoma, kad rengimą santuokai reikia suprasti ir įgyvendinti kaip nuoseklų ir nuolatinį procesą. Rengimas santuokai – palankesnių sąlygų sudarymas sėkmingoms santuokoms atsirasti bei brėsti. Rengimą Santuokos sakramentui sudaro trys etapai – tolimasis, artimasis ir tiesioginis.

1991 m. Popiežiškosios šeimos tarybos visuotinio susirinkimo tema buvo jaunimo rengimas Santuokos sakramentui. Šv. Tėvas kalbėjo: *„Juo aplinka sudaro didesnių sunkumų pažinti krikščioniškojo sakramento ir santuokos institucijos tiesą, tuo labiau reikia stengtis tinkamai*

[101] Jonas Paulius II. Kreipimasis į Aštuonioliktąjį tarptautinį „Organų asociacijos“ kongresą, 8, 2000, p. 48, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[102] *Ten pat*, p. 49, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[103] Paulius VI. Kalba Tarptautinės katalikiškojo auklėjimo organizacijos (OIEC) nariams Encicliche e Discorsi di S. S. Paolo VI, II, Roma, 1964, p. 232, prieiga per internetą www.lcn.lt/b_dokumentai/.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

rengti sutuoktinius jų atsakomybei. Ši atsakomybė plaukia iš santuokos prigimties, kaip gyvybe ir meile grįstos bendruomenės, kurios misija yra saugoti, atskleisti ir perteikti meilę.“ 1995 m. darbo grupė pateikė dokumentą *„Rengimas Santuokos sakramentui“* (RSS) kaip pagrindą pastoraciniam darbui.

1. **Tolimasis rengimas** apima laikotarpį nuo kūdikystės iki paauglystės. Tai turi vykti pirmiausia šeimoje. Šiuo laikotarpiu svarbu charakterio ugdymas, pagarba autentiškoms vertybėms, kitos lyties asmeniui, dvasinis bei katechetinis ugdymas. Jaunuoliams svarbu įgyti gebėjimą kritiškai vertinti savo aplinką, kad atsispirtų „nuodėmės struktūroms“. Visu tuo siekiama asmens brandos, bet svarbiausia, kad būtų įsisąmoninta tikėjimo dovana. Turėtų būti atskleistos dvi pamatinės auklėjimo tiesos. **Pirmoji**, kad žmogus pašauktas gyventi tiesoje ir meilėje, jog žmogiškoji meilė, traktuojama Dievo meilės šviesoje, krikščionims užima pirmą vietą; juk žmogus pagal savo tikrąjį pašaukimą ir misiją yra skirtas meilei, kurios pradžia ir pabaiga yra Dievas. **Antroji**, kad kiekvienas žmogus save įgyvendina „nuoširdžiai save dovanodamas“. Plačiau apie auklėjimą šeimoje rašoma Popiežiškosios šeimos tarybos dokumente „Žmogaus lytiškumo tiesa ir reikšmė“.

2. **Artimasis rengimas** apima sužadėtuvių laikotarpį. Artimasis rengimas pirmiausia turėtų remtis:

a) katecheze, pagrįsta Dievo žodžio aiškinimu vadovaujantis Bažnyčios magisteriumu, klausymu, tikintis pilnavertiškesnio tikėjimo supratimo ir jo liudijimo konkrečiu gyvenimu; žinių apie Bažnyčios sakramentiškumą gilinimu;

b) tinkamu momentu. Atsižvelgiant į konkrečius poreikius, jaunuoliai turi būti rengiami gyventi dviese, nurodant santuoką kaip asmeninį vyro ir moters ryšį, kuris turi nuolatos stiprėti, supažindinti su natūraliais reikalavimais, susijusiais su vyro ir moters tarpasmeniniu santykiu Dievo plano dėl santuokos ir šeimos horizonte. (Laisvo sprendimo kaip jų santuokos pagrindo suvokimas, santuokos vienybė ir neišardomumas, santuokinis aktas ir jo reikalavimai bei tikslai; supažindinimas su natūralaus vaisingumo reguliavimo metodais, kurie yra tvirtai moksliškai pagrįsti; teisinga atsakingos tėvystės ir motinystės samprata; maldos svarba.) Viso to tikslas – pažinti moralinę tiesą bei ugdyti asmeninę sąžinę.

3. **Tiesioginis rengimas** turi vykti paskutiniais mėnesiais prieš vestuves, kad priešsantuokiniam egzaminui, kurio reikalauja kanonų teisė, būtų suteikta nauja reikšmė. *„Toks rengimas reikalingas visuomet ir kiekvienu atveju, juo labiau būtinas tada, kai sužadėtiniams trūksta krikščioniško praktinio gyvenimo ir doktrinos pažinimo.“* Rengimo santuokai kursų pastoracinis naudingumas bei teigiama patirtis lemia, kad nuo jų galima atleisti tiktai dėl palyginti rimtų priežasčių.

Perteikdama krikščionišką šeimos sampratą, Bažnyčia naudojasi įvairiomis priemonėmis. Pačia svarbiausia lytinio ugdymo ir rengimo šeimai institucija yra laikoma šeima. Kadangi tėvai suteikė savo vaikams gyvybę, jie turi pradinę pirminę ir neatimamą teisę juos auklėti[104].

Šį ugdymą ir rengimą gali vykdyti ir kitos institucijos, tačiau tėvai vis tiek turi teisę jas pasirinkti. Lytinis švietimas yra pagrindinė tėvų teisė ir turi būti vykdomas įdėmiai jiems prižiūrint namuose ar švietimo centruose, kuriuose jie pasirenka ir patys kontroliuoja[105].

[104] *Ten pat.*
[105] *Ten pat.*

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

A. Narbekovas teigia, kad krikščioniškoji etika žmogaus lytiškumą supranta meilės ir gyvybės perdavimo prasme, pabrėždama nenutraukiamą egzistencinį ir psichologinį ryšį tarp gyvybę perduodančios (prokreacinės, arba žmogaus lytiškumo) dimensijos ir meilę perduodančios (asmenis jungiančios) dimensijos. Kitaip sakant, negali būti meilės be vaikų ir vaikų be meilės[106].

Lietuvoje tokie centrai, vykdantys lytinį ugdymą ir rengimą šeimai pagal krikščionišką šeimos sampratą, yra arkivyskupysčių šeimos centrai. Kiekviena arkivyskupystė yra įsteigusi šeimos centrus (toliau tekste – ŠC).

ŠC vykdo kelias mokymo programas. Programa „Pažink save“ skirta savanoriams, besirengiantiems dirbti su 12–17 metų moksleiviais. Ji skirta individualiam ir grupiniam darbui su mokyklinio amžiaus vaikais bei jų tėvais, apima draugystės, bendravimo, įsimylėjimo, meilės, sekso, žmogaus gyvybės, ateities perspektyvų temas. Mokymo programa „Natūralaus šeimos planavimo konsultantų rengimo kursas“ supažindina šeimas ir pavienius asmenis su katalikiška žmogaus gyvybės samprata ir verte, moko vaisingumo pažinimo ir natūralių šeimos planavimo metodų, aiškina vyro ir moters lytinių sistemų fiziologiją, klinikinius vaisingumo požymius ir jų nustatymą, pristato nevaisingumo problemą, aborto esmę ir pasekmes. „Porų savaitgaliai neseniai susituokusiems“ skirti neseniai susituokusioms poroms. Per tokius savaitgalius lavinami bendravimo įgūdžiai, bandoma padėti atsakyti į klausimus apie tarpusavio bendravimą, mokėjimą būti atviriems, partnerio girdėjimą, lūkesčius, konflikto sprendimo būdus, tarpusavio meilę. Mokyklėlėje besilaukiančioms šeimoms suteikiama žinių apie nėštumą, gimdymą, psichologinį pasirengimą gimdyti, vaiko gimimą ir priežiūrą. Užsiėmimų metu rodomi filmai ir skaidrės apie vaiko vystymąsi iki gimimo. Mamoms, auginančioms mažus vaikus, veikia Mamų klubas. Jame vyksta paskaitos, diskusijos, filmų peržiūros. Taip pat organizuojami įvairūs paskaitų ciklai, rekolekcijos, seminarai, teikiamos psichologų ir gydytojų konsultacijos.

Programa „Sužadėtinių rengimas santuokos sakramentui“ skirta besirengiantiems tuoktis. Atnaujinta programa patvirtinta 2006 m. Lietuvos vyskupų konferencijoje, parengta ekspertų komisijos. Visoje Lietuvoje ši programa yra vienoda. Sužadėtinių parengimo Santuokos sakramentui programos tikslai yra supažindinti besirengiančiuosius tuoktis su psichologiniais, socialiniais, medicininiais šeimos principais, Bažnyčios mokymu apie santuoką, šeimą, lytiškumą, šeimos planavimą ir gyvybę, sudaryti sąlygas geriau susipažinti vienam su kitu prieš tuokiantis. Sužadėtinių rengimo Santuokos sakramentui kursų metu nagrinėjama daug problemų, apie kurias sužadėtiniai nedrįsta kalbėtis dviese, kurios jiems tuo metu neatrodo esminės. Sužadėtiniai dažnai vengia tarpusavyje aiškintis keblias temas – partnerio įpročius, būdą, uošvių problemą, bendro gyvenimo viziją. Kursų metu vykstantys susitikimai švelniai paskatina susipažinti su kasdieninėmis katalikiškų šeimos gyvenimo realijomis. Atskleidžiama, kaip svarbu, kad šeimą lydėtų tikėjimas Dievu, kuris išpildo santuoką. Programa – trys mėnesiai prieš santuoką ir yra labai plataus spektro. Paskaitas skaito kompetentingi specialistai (psichologai, kunigai, gydytojai).

Bažnyčia teigia, kad Žmogaus asmuo yra Kūrinijos Viešpats, tačiau vyrą ir moterį autentiškai sieja ne valdymo,

[106] Narbekovas A. ir kt. *Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas*, Vilnius, 2007, p. 82.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

bet savęs atidavimo ir abipusio tarnavimo santykis. Taip jie tampa Dievo bendradarbiais perduodant gyvybę. Tad šeima yra pamatinė dovana žmonijai. Ji yra pirmutinė, natūrali, gyva visuomenės ląstelė, kuria remiasi visos kitos bendruomenės bei visuomenės, ir pirmutinė, gyva Bažnyčios ląstelė. Popiežius Jonas Paulius II per pirmąjį pasaulinį susitikimą 1994 m. Romoje yra pasakęs: „*Šeimos, jūs esate gaudium et spes, džiaugsmas ir viltis!*“

Katalikų bažnyčios katekizme trečiojoje dalyje (Gyvenimas Kristuje) teigiama: „*Bažnytinė bendruomenė atsispindi ir gyvuoja krikščioniškojoje šeimoje, todėl pastaroji gali ir turi būti vadinama „namų Bažnyčia“. Ji yra tikėjimo, vilties ir meilės bendruomenė*.“ Naujajame Testamente sakoma, kad Bažnyčioje jai (šeimai) tenka ypatinga reikšmė. Krikščioniškoji šeima yra asmenų bendrystė, Tėvo ir Sūnaus Šventojoje Dvasioje bendrystės ženklas ir atvaizdas. Vaikų gimdyme ir auklėjime atsispindi kūrybinis Tėvo veikimas. Šeima yra pašaukta dalyvauti Kristaus maldoje ir aukoje. Kasdienė malda ir Dievo žodžio skaitymas stiprina joje meilę. Krikščioniškoji šeima evangelizuoja ir yra misionierė. Šeimos tarpusavio santykiai, ypač kai jie kyla iš abipusės jos narių pagarbos, kuria bendrus jausmus, polinkius ir interesus. Šeima yra privilegijuota bendruomenė, pašaukta įgyvendinti „*bendrą sutuoktinių sutarimą ir rūpestingą tėvų bendradarbiavimą auklėjant vaikus*“.

Lenkijos arkivyskupas E. Materski teigia, kad tinkamai pasiruošti Santuokos sakramentui, t. y. laimingai gyventi šeimoje, reikia:

1) žinoti Bažnyčios mokymą apie šeimą;
2) siekti šeimos gėrio;
3) skelbti šeimos gyvenimo grožį;
4) melstis savo šeimos ir palaiminimo kitoms šeimoms intencijose[107].

Kardinolas Josephas Ratzingeris dokumente „Tikėjimas, religija ir kultūra“ rašo: „*Paskutiniai prisikėlusio Viešpaties žodžiai jo mokiniams yra išsiuntimas iki žemės pakraščių: „Eikite ir padarykite mano mokiniais visų tautų žmones, krikštydami juos <...> ir mokydami laikytis visko, ką tik jums esu įsakęs“ (Mt 28, 19 ir t.; plg. Apd 1, 8). Krikščionybė į pasaulį įžengė suvokdama savo visuotinę užduotį. Tikintieji į Jėzų Kristų nuo pirmosios akimirkos jautėsi įpareigoti visiems žmonėms perteikti savo tikėjimą. Jie laikė tikėjimą gėriu, kuris priklauso ne jiems vieniems, bet visiems. Nenešti to, kas gauta, į atokiausius pasaulio kampelius būtų reiškę pasisavinimą. Krikščioniškojo visuotinumo išeities taškas buvo ne galios troškimas, bet tikrumas, jog krikščionys buvo gavę gelbėjantį pažinimą ir atperkančią meilę, į kurią teisę turi visi žmonės ir kurios jie savo esybės giliausioje gelmėje laukia. Misija buvo laikoma ne žmonių laimėjimu savo galiai, bet privalomu perdavimu to, kas skirta visiems ir ko visiems reikia*.“

Kalbėdami apie Bažnyčios mokymą šeimos klausimais, remsimės katalikų Bažnyčios visuotinio pažinimo ir atperkančios meilės nuostatomis.

Pastoracinė konstitucija apie bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et spes“ (1967 12 07). Pratarmėje pažymima, kad žmonija yra įžengusi į naują savo istorijos amžių, kuriam būdingi pamažu visame pasaulyje sklindantys gilūs ir staigūs pokyčiai. Sukelti žmogaus proto galybės ir kūrybinės veiklos, tie pokyčiai dabar pereina į jį patį, į jo asmeninius ir bendruomeninius spren-

[107] Materski E. *Przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie*, Sandomierz: Wydawictwo diecezjalne, 1997, p. 141.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

dimus bei troškimus, į jo galvoseną bei elgseną daiktų ir žmonių atžvilgiu. Jau galima kalbėti apie tikras visuomenines bei kultūrines permainas, paliečiančias ir religinį gyvenimą[108].

Konstitucijoje atkreipiamas dėmesys, kad asmens ir žmonių visuomenės apskritai bei krikščionių bendrijos gerovė glaudžiai susijusi su santuokinės ir šeimos bendruomenės klestėjimu. Todėl krikščionys drauge su kitais, aukštai vertinančiais šią bendruomenę, nuoširdžiai džiaugiasi, kad šiandien žmonės įvairiais būdais vis labiau puoselėja šią meilės bendrystę ir gerbia gyvybę, šitaip padėdami sutuoktiniams bei tėvams atlikti savo kilnųjį uždavinį; laukdami iš šių pastangų dar gražesnių vaisių, jie stengiasi jas remti.

2007 m. Fatimoje vyko Europos vyskupų konferencija, kurios tema buvo „Šeima svarbi žemyno ateičiai“.

1971 m. įkurta ir 36 nacionalinius episkopatus vienijančios Europos vyskupų konferencijos taryba (CCEE).

Asamblėjos dėmesio centre buvo šeimos ir santuokos Europoje teisinė, institucinė, socialinė ir pastoracinė padėtis. Šeimos situacija kontinento šalyse yra panaši – daugėja skyrybų ir abortų. Užuot pasirinkę gyvenimą santuokoje, europiečiai mieliau renkasi partnerystę, daugelis vaikų auga tik su vienu iš tėvų, daugėja vaikų, gimusių ne santuokoje, pagaliau ir santuoka kuriama vis vyresnio amžiaus asmenų.

Europos vyskupai pabrėžia kontrastą tarp jau išvardintos tikrovės ir fakto, kad sociologiniai tyrimai bei apklausos patvirtina, jog gyvenimas šeimoje ir santuokoje lieka prioritetiniu idealu Europos jaunimui.

„Be abejonės, tradicinė šeimos forma, paremta vyro ir moters santuoka, nėra atsakinga už jos išgyvenamą krizę. Ją sąlygojo pastaruoju metu iškilęs agresyvusis feminizmas ir homoseksualizmas, bandantys primesti savąsias „alternatyvas“, bei kitos šiandienos gyvenimo ydos. Šiandien Europoje šeimos gyvena dominuojančioje individualistinio ir sekuliarizuoto mentaliteto aplinkoje, kuri minimizuoja amžiną šeimos vaidmenį ir palenkia ją efemeriškiems ir materialistiniams visuomenės interesams“, – konstatuoja CCEE asamblėjos dalyviai[109].

Šią nepalankią situaciją, kai daugelis žmonių į santuoką žiūri kaip į „paprastą kontraktą“, pagilina ir tautiškai bei religiškai mišrių santuokų gausėjimas, padidėjusi migracija, neretai sąlygojanti skyrybas. Kartu ganytojai įžvelgia ir kai kurias teigiamas šeimos atgimimo tendencijas. Vis daugiau jaunų žmonių ryžtasi atsidėti santuokiniam gyvenimui ir gimdyti daugiau vaikų. Ypač svarbu, kad šeimai stiprinti ir gimstamumui didinti vis didesnis dėmesys skiriamas politiniuose debatuose, atitinkamuose nacionalinių parlamentų ir vyriausybių veiksmuose.

Bažnyčia, patvirtindama, kad *„europinės visuomenės ateitis yra įmanoma tik per šeimą*“, šiam tikslui vykdo sąžinės ugdymo uždavinį, kuria naujus pastoracinius centrus, kuriuose įgyvendina atitinkamas programas. Šeimos sielovada *„nėra vienas iš specifinių pastoracinės globos aspektų, bet pagrindinis elementas, kuris daro poveikį visoms kitoms pastoracijos sritims*“, – teigė Fatimos susitikime Prancūzijos vyskupų konferencijos pirmininkas, Bordo arkivyskupas kardinolas Žanas Pjeras Rikaras, kuris yra ir CCEE vicepirmininkas. Sielovados tikslas – padėti sutuoktinių

[108] Prieiga per internetą www.lcn.lt/b_dokumentai/vatikano_2s/gaudium.

[109] *XXI amžius*, prieiga per internetą www.xxamzius.lt.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

poroms ir šeimoms tapti atviroms Dievo malonei ir priimti santuokinio ir šeimos gyvenimo evangelinę viziją.

Nurodęs Bažnyčios Europoje aktyvų veikimą rengiant jaunus žmones santuokai, dvasiškai globojant sutuoktinių poras, ypač krizinėse šeimos gyvenimo situacijose, teikiant psichologinę paramą moterims, iškilus aborto klausimui, remiant našlius ir išsiskyrusius, Ganytojas vis dėlto pareiškė, kad pačių sutuoktinių porų liudijimas yra nepakeičiamas. Kardinolas Ž. Rikaras priminė, jog dabartinės radikaliosios sekuliarizacijos sąlygomis bažnytinis sužadėtinių rengimas santuokai gali tapti ir jų pirmąja evangelizacija, todėl tai pareikalaus didesnių pastangų nei tik rengimas Santuokos sakramentui.

Prancūzijos episkopato vadovas pabrėžė, kad Bažnyčios siūlomos šeimos ir santuokos vizijos negalima laikyti *„grynai konfesine“*, liečiančios tik katalikus. Ši vizija apima visą žmogų su jo specifine prigimtimi, todėl krikščionys turi teisę ir pareigą visiems aiškinti tradicinės šeimos, kaip institucijos, unikalumą, pabrėžti jos stabilumo ir sutuoktinių ištikimybės poreikį, vaiko teisę turėti tėvą ir motiną, būtinybę atmesti eutanaziją ir abortą. Šis Bažnyčios veikimas – ne tik viešasis išsakymas, bet pirmiausia sąžinės ugdymas.

Aptardami šeimos ugdomąją priedermę, turime prisiminti krikščioniškojo auklėjimo deklaraciją „Gravissimum educationis“, paskelbtą 1965 m. spalio 28 d.[110]

Deklaracijoje pažymima, kad dabarties sąlygomis jaunuomenės auklėjimas ir net tam tikras suaugusiųjų ugdymas tampa vis lengvesnis, bet drauge būtinesnis. Mat žmonės, kaskart labiau įsisąmonindami savo orumą ir pareigas, nori vis veikliau dalyvauti visuomenininiame ir ypač ekonominiame bei politiniame gyvenime, o nuostabi technikos bei mokslo tyrimų pažanga, naujos visuomenės komunikavimo priemonės ir gausėjantis laisvalaikis įgalina juos lengviau pasinaudoti proto ir dvasios kultūros paveldu ir, glaudėjant tiek grupių, tiek pačių tautų santykiams, vienam kitą papildyti[111].

Deklaracijoje pateikiami pagrindiniai krikščioniško auklėjimo principai.

1. Visi žmonės, kad ir kokia būtų jų rasė, padėtis ar amžius, dėl savo asmens orumo turi neliečiamą teisę į auklėjimą, atitinkantį kiekvieno siekiamą tikslą, pritaikytą jo savitam būdui, lyčiai, kultūrai tėvų tradicijoms, tiesiantį kelią broliškam bendravimui su kitomis tautomis tikros vienybės ir taikos žemėje skleidimo labui. Tikras auklėjimas ugdo asmenį atsižvelgdamas į galutinę jo paskirtį ir gerovę tų bendruomenių, kurių narys jis yra ir kuriose vėliau, subrendęs, jis turės atsakingai veikti[112].

2. Visi krikščionys, taigi tie, kurie, atgimdami iš vandens ir Šventosios Dvasios, yra tapę naujais kūriniais, ir yra Dievo vaikai, turį teisę į krikščioniškąjį auklėjimą[113].

Tuo auklėjimu ne tik siekiama tokios žmogaus asmens brandos, apie kurią kalbėta, bet pirmiausia rūpinamasi, kad pakrikštytieji, pamažu supažindinami su išganymo slėpiniu, vis

[110] Prieiga per internetą www.lcn.lt/b_dokumentai/vatikano_2s/gravissimum-educationis.html.

[111] Jonas XXIII. Enc. Pacem in terris, 1963, p. 295, prieiga per internetą www.lcn.lt/b_dokumentai/.

[112] Pijus XII. Kreipimasis per radiją (1942 m. gruodžio 24 d.) 1943, p. 12, 19, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Jonas XXIII, Enc. Pacem in terris, 1963, p. 295, prieiga per internetą www.lcn.lt/b_dokumentai/.

[113] Pijus XI. Encikl. Divini illius magistri: l. c., p. 83 s, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

labiau įsisąmonintų gautąją tikėjimo dovaną, išmoktų garbinti Dievą Tėvą dvasia ir tiesa (plg. Jn 4, 23), pirmiausia liturgijoje, kaip nauji žmonės įprastų gyventi teisume ir tiesos šventume (plg. Ef 4, 22–24) ir taip subręstų į tobulą Kristaus pilnatvės amžiaus saiką pasiekusį žmogų (plg. Ef 4, 13), prisidėtų prie mistinio Kūno augimo. Be to, šiuo auklėjimu pakrikštytieji tepratinami, įsisąmoninus savo pašaukimą, būti juose slypinčios vilties liudytojais (plg. 1 Pt 3, 15) ir padėti krikščioninti pasaulį, kad prigimtinės vertybės, įtrauktos į Kristaus atpirktojo žmogaus pilnatvės sampratą, tarnautų visos žmonijos gerovei[114].

3. Kadangi tėvai yra suteikę vaikams gyvybę, jie yra griežčiausiai įpareigoti juos ir auklėti, todėl gimdytojus reikia pripažinti pirmaisiais ir pagrindiniais auklėtojais[115].

Tėvų auklėjimas yra toks svarbus, kad ten, kur jo nėra, vargiai kas kitas gali jį atstoti. Tėvų uždavinys yra sukurti tokią meile ir pamaldžia pagarba Dievui bei žmonėms dvelkiančią šeimos aplinką, kuri būtų palanki vaikų galutiniam išauklėjimui asmeniniu ir visuomeniniu požiūriu. Tad šeima yra visuomeninių dorybių, kurių reikia visoms bendruomenėms, pirmoji mokykla. Todėl, ypač krikščionių šeimoje, praturtintoje Santuokos sakramento malonės ir pareigos, vaikus nuo pat ankstyvo amžiaus privalu mokyti pažinti ir garbinti Dievą, mylėti artimą, laikantis per krikštą gautojo tikėjimo. Krikščioniškoje šeimoje vaikai pirmiausia patiria ir tai, kas yra sveika žmonių bendruomenė, ir tai, kas yra Bažnyčia; per ją pamažu jie įsijungia į pilietinę žmonių bendruomenę ir į Dievo tautą. Tad tėvai gerai teįsisąmonina, kokia tikrai reikšminga yra krikščioniška šeima pačios Dievo tautos gyvenimui ir pažangai[116].

4. Auklėjimui, kuris pirmiausia yra šeimos uždavinys, reikalinga visuomenės parama. Todėl be teisių, priklausančių tėvams bei kitiems asmenims, kuriems šie patiki dalį auklėjimo, tam tikros teisės ir pareigos tenka valstybei, kiek jai skirta tvarkyti bendrosios žemiškosios gerovės reikalus. Valstybė privalo įvairiopai rūpintis jaunimo auklėjimu: saugoti tėvų bei kitų auklėtojų teises ir pareigas, jiems padėti; kai tėvų ir kitų bendruomenių pastangos nepakankamos, vadovaujantis subsidiarumo principu, imtis auklėjimo darbo, suprantama, atsižvelgiant į tėvų pageidavimus; be to, kai reikalauja bendroji gerovė, steigti mokyklas ir institutus[117].

5. Galiausiai auklėjimo uždavinys dėl ypatingų priežasčių liečia Bažnyčią – ne vien dėl to, kad ją dera pripažinti auklėti pajėgiančia žmonių bendruomene, bet ypač dėl to, kad jos pareiga yra skelbti visiems žmonėms išganymo kelią, perteikti tikintiesiems Kristaus gyvenimą ir nuolatiniu rūpesčiu padėti jiems pasiekti šio gyvenimo pilnatvę. Todėl motina, Bažnyčia privalo siekti tokio savo vaikų auklėjimo, kuris visą jų gyvenimą persiskverbtų Kristaus dvasia. Drauge Bažnyčia padeda visoms tautoms puoselėti visapusišką žmogaus asmens tobulumą, kelti žemiškosios bendruomenės gerovę ir kurti žmoniškesnį pasaulį[118].

[114] Dogm. konst. apie Bažnyčią, Vatikano II Susirinkimas, 36, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[115] Pijus XII, Encikl. Divini illius magistri: l. c., p. 83 s, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[116] Dogm. Konst. Apie Bažnyčią, II Vatikano visuotinis Susirinkimas, 1966, p. 11, 35, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[117] Pijus XII. Encikl. Divini illius magistri: l. c., p. 83 s, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

[118] Pijus XII. Encikl. Divini illius magistri: l. c., p. 83 s, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp; Paulius VI, Kalba Jungtinių Tautų Organizacijos generalinėje asamblėjoje, L'Osservatore Romano, 1965, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės" leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

Deklaracijoje daug dėmesio skiriama mokykloms. Bažnyčia mano, kad pašaukimas mokyti reikalauja ypatingų proto ir širdies dovanų, itin kruopštaus pasirengimo, nuolatinio pasiryžimo atsinaujinti ir prisitaikyti.

Kalbant apie aukštojo mokslo svarbą, deklaracijoje pažymima, kad visuomenės ir Bažnyčios likimas labai artimai susijęs su aukštuosius mokslus studijuojančio jaunimo išsilavinimu[119].

Bažnyčios ganytojams nepakanka uoliai rūpintis tik katalikų universitetų studentų dvasios gyvenimu, todėl, rūpindamiesi visų savo vaikų dvasiniu ugdymu, tarpusavyje tardamiesi vyskupai tesistengia, kad ir nekatalikiškuose universitetuose būtų katalikų studentų namų ir centrų, kuriuose gerai parinkti kunigai, vienuoliai ir pasauliečiai galėtų teikti nuolatinę dvasinę ir intelektinę pagalbą universitetą lankančiam jaunimui. Gabesni katalikų ar kitų universitetų studentai, kurie atrodo tinkami dėstymo bei mokslinio tyrimo darbui, tebūnie ypač rūpestingai lavinami ir nukreipiami į profesūrą.

Apibendrinimas. Daugelyje Europos šalių kalbama apie šeimos instituto krizę. Tačiau vis dar svyruojama, kaip į ją reaguoti. Pripažįstama, kad šeimos krizė sąlygoja sunkią demografinę problemą, kuri perauga į įvairias socialines problemas. Jei nebus imtasi jokių priemonių, gresia labai liūdni padariniai. Apie šeimos vertybes kalba ne tik politikai. Katalikų Bažnyčios dokumentuose šeimos krizės tema labai dažna. Popiežius Jonas Paulius II taip pat daug kalbėjo apie vyraujantį *„skyrybų mentalitetą“*, kurį jis vadino viena iš didžiausių šiuolaikinio žmogaus bėdų.

Per tarptautinę konferenciją „Šeima šiandien: vertybės, problemos, išeitys“ mūsų kardinolas A. J. Bačkis pažymėjo, kad *„šeima yra viena iš skaudžiausių problemų, į kurią turėtų atkreipti akis visuomenė, Bažnyčia, valstybė. Mūsų aplinka yra nepalanki šeimos gyvenimui: brukama vartotojiška mąstysena, prarandama šeimos samprata, užmirštama šeimos, kaip meilės ir gyvybės bendruomenės, gerovė“*. Anot kardinolo, šeimos turi kovoti su prieštaraujančiu amžinosioms vertybėms pasaulėvaizdžiu, kurį bandoma įtvirtinti įstatymais, taip įteisinant laisvę be atsakomybės ir moralinio pagrindo. Kardinolas A. J. Bačkis pažymėjo, kad Europos Sąjungoje pagrindinės šeimos vertybės labai sumenkintos, įstatymais labiau globojama partnerystė, o ne santuoka, labiau remiami nesantuokiniai vaikai, vieniši tėvai, o ne darnios šeimos. *„Bažnyčia gina ir žmogaus, ir šeimos teises“*, – teigė kardinolas.

Jono Pauliaus II šeimos ir santuokos instituto profesorius Paolo Terenzi išskiria keturis pagrindinius veiksnius, apibūdinančius šeimos ugdomosios užduoties sunkumus šiuolaikinėje visuomenėje: vienovės tarp įvairių ugdymo polių trūkumas, tėvų pasitikėjimo savimi stoka, valstybės ir Bažnyčios paramos sumažėjimas, nelengvos šiuolaikinių mokymo sistemų sąlygos. Anot prof. P. Terenzi, *„ugdymo esmė – padėti naujai atėjusiam į pasaulį atsakyti į klausimus apie gyvenimo prasmę“*.

Krikščionybė pripažįsta, kad šeimos kūrimas nėra vienintelis galimas žmogaus siekis. Teigiama skaistumo puoselėjimo svarba, taip pat siekis visą gyvenimą skirti išskirtinai tarnystei Dievui. Tačiau visą laiką pabrėžiama, kad, kalbant apie dviejų žmonių tarpusavio santykius, kurie yra daugiau nei draugystė, santuokinis įsipareigojimas yra ta erdvė, kur jie gali bręsti ir įveikti problemas.

[119] Pijus XII. Kalba Romos universiteto akademiniam senatui ir studentams (1952 m. birželio 15 d.), Discorsi e Radiomessaggi 14, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

Išvados. Edukacinės Bažnyčios dvasinės veiklos dermė šeimos rengimo klausimais remiasi pamatinėmis vertybėmis, žmogaus ir šeimos teisėmis, nes šeima traktuojama kaip pirmoji socializacijos institucija parapijoje, bendruomenėje.

Akivaizdu, kad Bažnyčia kaip socialiai atsakinga institucija savo veiklą kreipia šeimos mokymo, auklėjimo, ugdymo ir puoselėjimo linkme.

Socializacijos proceso ir edukacinės Bažnyčios veiklos dermė šeimos rengimo klausimais remiasi pamatinėmis vertybėmis, žmogaus ir šeimos teisėmis, nes šeima traktuojama kaip pirmoji socializacijos institucija.

Praktinį savo mokymą Bažnyčia realizuoja per prie arkivyskupysčių įsteigtus šeimos centrus, parapines dvasines bendruomenes.

Literatūra

Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando, series I, Antepraeparatoria, vol. III, p. 363–364, 370–371, 373–374, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Bažnyčia ir rasizmas. Popiežiškoji teisingumo ir taikos taryba, Šventojo Sosto įnašas rengiant Pasaulinę konferenciją prieš rasizmą, rasinę diskriminaciją, ksenofobiją ir su tuo susijusią netoleranciją, 21, Vatikano leidykla, Vatikanas, p. 22. Prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Bendrasis pareiškimas dėl vegetacinės būklės: Editrice Vaticana, Popiežiškoji gyvybės akademija, Vatikanas, 1997, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Canizares A. *Reliatyvizmo iššūkiai šeimai*, www.bernardinai.lt, 2006 08 11.

Collatio Lacensis, III, 1240, c/d. Cincinačio provincijos III susirinkimas (1861), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Deklaracija Gravissimum Educationis, 3: AAS 58 (1966), 731–732; II Vatikano visuotinis Susirinkimas, 1966, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Deklaracija *Persona Humana* (1975 m. gruodžio 29 d.), Tikėjimo mokslo kongregacija, 8: *AAS* 68 (1976), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Deklaracija Dignitatis Humanae, II Vatikano visuotinis Susirinkimas, 5: *AAS* 58 (1966), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Dekretas Christus Dominus, 1964 m. spalio 28 d., Vatikano II Susirinkimas, AAS 58 (1966), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Dekretas Apostolicam Actuositatem, II Vatikano visuotinis Susirinkimas, 11: AAS, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Dekr. dėl vyskupų pastoracinių pareigų Bažnyčioje, 13 ir 14, II Vatikano visuotinis Susirinkimas, prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.

Dekr. dėl visuomenės komunikavimo priemonių, 13 ir 14. Vatikano visuotinis Susirinkimas, prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.

Dogm. konst. apie Bažnyčią, Vatikano II Susirinkimas, 11 ir 35, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Dogm. konst. Lumen Gentium, 1964 m. lapkričio 21 d., AAS 57 Vatikano II Susirinkimas, (1965), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Nutarimai, susiję su atsakymu į įstatymo dėl homoseksualių asmenų nediskriminacijos pasiūlymus (1992 m. liepos 23 d.): Tikėjimo mokslo kongregacija, L'Osservatore Romano (1992), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

Grigas R. *Tautos likimas,* Vilnius, 1995.

Grušas G. Lūžis tarp bažnyčios ir eilinio kataliko: autoritetas, sąžinė ir tikėjimo iššūkiai, http://ateitis.org/saat/js2005grusas.

© VšĮ „Versmės" leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

Instrukcija *Donum Vitae* (1987 m. vasario 22 d.), II, 7: *AAS* 80. Tikėjimo mokslo kongregacija, (1988), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas XXIII. Enc. Pacem in terris, 1963 m. bal. 11, AAS 55 (1963), prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Jonas XXIII. Encikl. Mater et Magistra (1961 m. gegužės 15 d.): AAS 53 (1961), prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Jonas XXIII. Kreipimasis encikl. Divini illius magistri paskelbimo trisdešimtmečio proga (1959 m. gruodžio 30 d.): AAS 52 (1960), prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Jonas XXIII. Kalba Italijos katalikų mokytojų sąjungos (*AIMC*) VI kongreso dalyviams (1959 m. rugsėjo 5 d.): Discorsi, Messaggi, Colloqui, I, Roma, 1960, prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Jonas Paulius II. *Pamokymai gyvenimui*, *Lessons For Living*, Vilnius, 2006.
Jonas Paulius II. Posinodinis apaštališkasis paraginimas Christifideles Laici, 40: *AAS* 81 (1989), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas Paulius II. Laiškas šeimoms Gratissimam Sane, 17: AAS 86 (1994), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas Paulius II. Enc. Redemptor Hominis, 1979 m. kovo 4 d., AAS 71 (1979), prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Jonas Paulius II. Enc. Laborem Exercens, 1981 m. rugsėjo 14 d. AAS 73 (1981), prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Jonas Paulius II. Enciklika Centesimus Annus, 39: AAS 83 (1991), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio, 45: AAS 74 (1982), www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas Paulius II. Kreipimasis į II pasaulinę asamblėją gyventojų senėjimo klausimais (2002 04 03), L'Osservatore Romano, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas Paulius II. Kreipimasis į Romos Rotos tribunolą (1999 m. sausio 21 d.), 5: L'Osservatore Romano, angliškas leidimas, 1999, vas. 10, p. 3, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas Paulius II. Kalba Ispanijos vyskupams, atvykusiems Ad Limina (1998 02 19), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas Paulius II. Enciklika Evangelium Vitae, 71: AAS 87 (1995), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas Paulius II. Enciklika Centesimus Annus, 39: AAS 83 (1991), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas Paulius II. Kreipimasis į Popiežiškąją gyvybės akademiją (2004 02 21), 2: L'Osservatore Romano, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas Paulius II. Kreipimasis į Aštuonioliktąjį tarptautinį Organų donorų asociacijos kongresą, 8: AAS 92 (2000), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas Paulius II. Kreipimasis į Jungtinių Tautų Generalinę Asamblėją, 21: AAS 71 (1979), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas Paulius II. Pranešimas Jungtinių Tautų generaliniam sekretoriui Pasaulio viršūnių susitikimo vaikams proga (1990 09 22.): AAS 83 (1991), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas Paulius II. Kreipimasis į Europos žurnalistų komitetą už vaikų teises (1979 m. sausio 13 d.), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas Paulius II. Pranešimas Jungtinių Tautų generaliniam Sekretoriui Pasaulio viršūnių susitikimo vaikams proga (1990 09 22): AAS 83 (1991), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Jonas Paulius II. Pranešimas 1996 m. Pasaulinei taikos dienai, 2–6: AAS 88 (1996), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės" leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

Kanonų teisės kodeksas, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Katalikų Bažnyčios katekizmas, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Kvieskienė G. *Pozityvioji socializacija,* Vilnius, 2005, p. 84.
Kvieskienė G. *Socializacija ir vaiko gerovė,* Vilnius, 2003.
Laiškas Katalikų Bažnyčios vyskupams dėl homoseksualių asmenų pastoracijos (1986 m. spalio 1 d.), 1–2: AAS 79, Tikėjimo mokslo kongregacija (1987), 543–544, prieiga per internetą www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Leonas XIII. Enciklika Rerum Novarum: Acta Leonis XIII, II (1892), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33–1014.
Lietuvos vyskupų konferencijos pareiškimas, *Lietuvos Aidas*, 1995, sausio 27, Nr. 19.
Materski E. *Przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie*, Sandomierz: Wydawictwo diecezjalne, 1997.
Pastabos dėl homoseksualių asmenų sąjungų teisinio pripažinimo projektų (2003 m. birželio 3 d.), Tikėjimo mokslo kongregacija, Libreria Editrice Vaticana, Vatikanas, 2003, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Pastoracinė konstitucija Gaudium et Spes, II Vatikano visuotinis Susirinkimas, 12: AAS 58 (1966), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Paškus A. Kunigo meilė, *Valstiečių laikraštis*, Vilnius, 1996.
Paškus A. *Asmenybė ir religija: psichologinio vystymosi perspektyvoje,* Vilnius, 1990.
Paulius VI. Kalba Nazarete (1964 m. sausio 5 d.): AAS 56 (1964), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Paulius VI. Enciklika Humanae Vitae, 10: AAS 60 (1968), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Paulius VI. Enciklika Populorum Progressio, 37: AAS 59 (1967), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Paulius VI. Encikl. Ecclesiam suam (1964 m. rugpjūčio 6d.), d. III: AAS 56 (1964), prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Paulius VI. Kalba Bažnyčiai pavaldžių institutų federacijos (FIDAE) nariams (1963 m. gruodžio 30 d.): Encicliche e Discorsi di S. S. Paolo VI, I, Roma, 1964, prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Paulius VI. Kalba Italijos krikščionių darbininkų sąjungos (ACLI) nariams (1963 m. spalio 6 d.): Encicliche e Discorsi di S. S. Paolo VI, I, Roma, 1964, prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Paulius VI. Kalba Tarptautinės katalikiškojo auklėjimo organizacijos (OIEC) nariams (1964 m. vasario 25 d.): Encicliche e Discorsi di S. S. Paolo VI, II, Roma, 1964, p. 232, prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Paulius VI. Kalba Milano katalikų universiteto akademinio senato nariams (1964 m. balandžio 5 d.): Encicliche e Discorsi di S. S. Paolo VI, Roma, 1964, prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Pijus XI. Apašt. konst. Deus Scientiarum Dominus (1931 m. gegužės 24 d.): AAS 23 (1931), prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Pijus XI. Enciklika Quadragesimo Anno: AAS 23 (1931), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Pijus XI. Encikl. Mit brennender Sorge (1937 m. kovo 14 d.): AAS 29 (1937), prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Pijus XI. Encikl. Divini illius magistri: l. c., p. 50, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Pijus XI. Motu proprio Orbem catholicum (1923 m. birželio 29 d.): AAS 15 (1923), prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Pijus XI. Dekr. Providae sane (1935 m. sausio 12 d.): AAS 27 (1935), prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Pijus XI. Encikl. Non abbiamo bisogno: l. c., p. 305, prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.

© VšĮ „Versmės“ leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

Pijus XII. Kreipimasis į moteris dėl moterų orumo ir misijos (1945 m. spalio 21 d.): AAS 37 (1945), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Pijus XII. Kreipimasis per radiją (1942 m. gruodžio 24 d.): AAS 35 (1943), prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Pijus XII. Kalba Romos universiteto akademiniam senatui ir studentams (1952 m. birželio 15 d.), Discorsi e Radiomessaggi 14, p. 208, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Pijus XII. Laiškas „Pax Romana" XXII kongreso dalyviams (1952 m. rugpjūčio 12 d.), Discorsi e Radiomessaggi 14, prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Pijus XII. Valstybės sekretoriato laiškas XXVIII Italijos visuomenės savaitės dalyviams (1955 m. rugsėjo 20 d.), L'Osservatore Romano, 1955 09 29, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Pijus XII. Kalba Prancūzijos šeimų tėvams (1951 m. rugsėjo 18 d.), Discorsi e Radiomessaggi 13, p. 241–245, prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Pijus XII. Kalba Italijos Katalikų veikimo (ACI) jaunimui (1946 m. balandžio 20 d.), Discorsi e Radiomessaggi 8, p. 53–57, prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Pijus XII. Kalba Italijos katalikų mokytojų sąjungos (AIMC) I nacionalinio kongreso dalyviams (1946 m. rugsėjo 8 d.), Discorsi et Radiomessaggi 8, p. 218, prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Pijus XII. Kalba Italijos vidurinių mokyklų katalikų mokytojų sąjungos (UCIIM) nariams (1954 m. sausio 5 d.), Discorsi e Radiomessaggi 15, prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Pijus XII. Encikl. Humani generis (1950 m. rugpjūčio 12 d.), AAS 42 (1950), prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Pijus XII. Kalba Bavarijos katalikų mokytojų sąjungos nariams (1956 m. gruodžio 31 d.: Discorsi et Radiomessaggi 18, p. 745 s. Plg. Vestminsterio provincijos I susirinkimas (1852): Collatio Lacensis, III, 1334, a/b, prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Pijus XII. Kreipimasis per radiją (1941 m. birželio 1 d.): AAS 33 (1941), prieiga per internetą: www.lcn.lt/b_dokumentai/.
Pluzek Z. *Pastoracinė psichologija,* Vilnius, 1996.
Ralys K. *Rengimas santuokai ir šeimai* (mokslinė monografija), Vilnius, 2011.
Burvytė S., Ralys K., Ilgūnienė R. *Ugdymo šiuolaikinėje šeimoje konceptas*, Vilnius, Edukologija, 2012.
Ralys K. *Rengimo šeimai pagrindai: profesionalų ir bendruomenės praktika, rengiant jaunimą šeimai* (metodinė priemonė), Vilnius, 2009.
Rengimas santuokos sakramentui, 1995, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Šeima, santuoka ir „De facto gyvenimo sąjungos", Popiežiškoji šeimos taryba, 23, Libreria Editrice Vaticana, Vatikanas, 2000, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Šeimos teisių chartija, Šventasis Sostas str. 3c, Vatican Polyglot Press, Vatikanas, 1983, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Šimašius R. *Teisinis pliuralizmas* (daktaro disertacija).
Šv. Tomas Akvinietis. Summa Theologiae, I–II, q. 96, a. 2 („Utrum ad legem humanam pertineat omnia vitia cohibere"): Red. Leon. 7, 181, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.
Vaitoška G. Šeimyninės laimės kriterijai (pranešimas LŠC konferencijoje „Šeima XXI a. Iššūkiai ir tendencijos", Vilnius, 2005.
Valstybinė šeimos politikos koncepcija, patvirtinta 2008 m. birželio 3 d. LR Seimo nutarimu nr. X-1569, internetinė prieiga: http://www3.lrs.lt/.
Закон Божий, Paris, YMCA-Press, t. I–V.
Žmogaus lytiškumo tiesa ir prasmė: auklėjimo šeimoje gairės, Popiežiškoji šeimos taryba, Libreria Editrice Vaticana, 1995, prieiga per internetą: www.oecumene.radiovaticana.org/lit/index.asp.

© VšĮ „Versmės" leidykla. Lietuvos lokaliniai tyrimai ISSN 2029-0799.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.

Straipsnis numatomas spausdinti „Lietuvos valsčių“ serijos monografijoje „Kelmė“ (vyr. redaktorius ir sudarytojas *Alfonsas Alijošius*).

Straipsnio kalbos redaktorius *Albinas Masaitis*, korektorė *Rasa Kašėtienė*, anglų k. redaktorius, vertėjas *Aloyzas Pranas Knabikas*.

Straipsnis recenzuotas ne mažiau kaip dviejų mokslininkų ekspertų.

Straipsnio priedai skelbiami atskirai tam skirtuose leidinio skyriuose:
1. Straipsnio santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.
2. Žinios apie autorių.

Nurodymai dėl straipsnių naudojimo (citavimo): Skelbiant ar bet kokiu būdu panaudojant bet kurį elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ svetainės www.llt.lt straipsnį ar jo dalį kartu su juo privaloma skelbti leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ visą nesutrumpintą pavadinimą, jo tarptautinio standartinio serialinio leidinio numerį ISSN 2029-0799, interneto svetainės www.llt.lt pavadinimą, tomo (darbo) sutartinį kodinį pavadinimą, straipsnio autorių, straipsnio pavadinimą, „Lietuvos valsčių“ serijos ir monografijos, kuriai straipsnis parašytas, pavadinimus bei straipsnio pirmojo paskelbimo serijos monografijoje ir jo paskelbimo svetainėje www.llt.lt datas (jei šios datos sutampa, skelbiama viena – paskelbimo svetainėje www.llt.lt data).

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis tekstas, kurio nuorašas patvirtintas nustatyta tvarka, internete nuolat skelbiamas nuo 2021 01 19.